

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 73 (2023), s. 268-286.

Geliş/Received: 27.06.2023

Kabul/Accepted: 09.09.2023

DOI: 10.46955/ankuayd.1320364

(Araştırma Makalesi/Research Article)

II. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA ÇIKAN KISA ÖMÜRLÜ İSLAMCI BİR DERGİ: DOĞAN GÜNEŞ (1947-1948)

A SHORT-LIFE ISLAMIC MAGAZINE AFTER WORLD WAR II: DOĞAN GÜNEŞ (1947-1948)

ÖMER FARUK KIRMIT*

ÖZ

İslamcı düşüncenin yayılmasında, İslamcı dergiler lokomotif görevini üstlenmişlerdir. 1946 tarihinde çok partili yaşama geçildikten sonra 1946-1950 aralığında yayımlanan pek çok dergiden biri olan "Doğan Güneş" dergisinin genel olarak incelenmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı derginin karakteristik özelliklerini ortaya koyarak, temel nitelikleriyle tanıtmaktır. Hangi konulara değinerek, neleri ön plana çıkardığını belirlemektir. Doğan Güneş dergisi, 16 Ağustos 1947 tarihindeki ilk sayısı ile İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. Ağustos 1947-Mart 1948 tarihleri arasında toplamda 10 sayı neşredilmiştir. Dergide, araştırma konusu çerçevesinde malzeme/doküman inceleme yöntemi kullanılmış ve derginin bütün sayıları bu şekilde incelenmiştir.

Doğan Güneş Dergisi, 7 ay gibi çok kısa bir zaman sürmüş, kendini yeteri kadar tanıtamamış ve kendine has bir okuyucu kitlesi oluşturamamıştır. Dergide, siyasiler ve muhafazakâr düşüncedekiler şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, derginin yayımlandığı süreç içinde çekinmeden ele aldığı konuları cesur bir şekilde yazması yönüyle, kendinden sonra gelen İslamcı dergilere rol model olduğu söylenebilir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra çıkan Doğan Güneş, 1950 sonrası İslamcı hafızanın temellerini meydana getiren yapı taşlarından biri olmuştur.

ABSTRACT

Islamist magazines have taken on the role of locomotive in the spread of Islamist thought. The subject of the study is the general examination of the "Doğan Güneş" magazine, which is one of the many magazines published between 1946-1950 after the transition to multi-party life in 1946. The aim of the study is to introduce the characteristics of the journal with its basic features. It is to determine which subjects are mentioned and what they bring to the forefront. Doğan Güneş Magazine started its publication life in Istanbul with its first issue on 16 August 1947. A total of 10 issues were published between August 1947 and March 1948. In the journal, the scanning method and the material document analysis technique were used within the framework of the research subject and all the issues of the journal were examined in this way.

Doğan Güneş Magazine lasted for a very short period of 7 months, failed to promote itself sufficiently and failed to create a unique readership. Politicians and conservative thinkers were severely criticized in the magazine. As a result of the study, it can be said that the magazine served as a role model for the Islamist journals that came after it in terms of its courageous writing on the issues it dealt with without hesitation during the period it was published. Doğan Güneş, which was published after World War II, became one of the building blocks that laid the foundations of the post-1950 Islamist memory.

Anahtar Kelimeler: Doğan Güneş Dergisi, İnönü Dönemi, İslamcı Dergiler, İslamcılık, II. Dünya Savaşı.

Keywords: Doğan Güneş Magazine, İnönü Period, Islamist Magazines, Islamism, World War II.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı F.E.F. Tarih Bölümü, omer.kirmit@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1219-2647.

Extended Abstract

The first issue of Doğan Güneş Magazine was published on August 16, 1947, and each issue was 16 pages, half the size of a newspaper. The magazine was not published at regular intervals; at first it was published every two weeks, then once a week, then once a month, and sometimes once every two months. The magazine was published for a total of 10 issues and the last issue was published in March 1948. The general purpose of Doğan Güneş Magazine was stated as trying to gain the consent of Allah and to serve first the Muslim Turkish nation, then the entire Muslim world and then humanity in order to achieve this high goal.

The owner and editor-in-chief of the magazine is Mustafa İlık. The magazine is based in Istanbul. Its editor-in-chief is Mahmud Cevdet Sezer. Mahmut Cevdet Sezer, Muharrem Fevzi Togay, Adil Ali Dağlıklı, Memduh Siret, İbrahim Sezer and Haydar Bommate wrote articles in each issue of the magazine. Münir Derman, Hacı Hamdi Elazami, Hafız Tevfik, Mehmet Cemal Ögüt, Cihad Vural, Hüseyin Atay, A. Şükrü Kılıç, İsmet Zeki Eyüpoğlu, Salih Şeref, Mehmet Behçet and Hafız Mehmet Emin also published articles in the magazine.

Doğan Güneş is a "religious, political, scientific and moral" magazine, as stated on its cover. In its content, both Islamic and political developments were presented together. Among the information related to Islam, topics such as Islamic history, religious education, siyar, basic catechism information, etc. were covered. In terms of political developments, the magazine mainly criticized the recent history, criticized the CHP, anti-secularism, the danger of communism, the issue of religious education, the misunderstanding of westernization, etc. The magazine also closely followed the current domestic and foreign political developments of the period.

Although different sections were included in each issue of the magazine, sections such as "Inspiration of the Week", "Waves of Excitement", "Western Philosophical Breakthroughs", "Faces of Islam", "Keys to the Unseen", "Criticism and Analysis" were fixed sections in each issue of the magazine. The mention of important philosophers under the heading of Western Philosophical Breakthroughs was a significant development for its time.

The Republican People's Party was criticized in the magazine, but the discourse was developed on the misuse of the 6 arrows rather than the CHP itself. In addition to this, the discourse on secularism and how it is understood in Turkey is also discussed. Although the magazine's discourse was critical of Atatürk, the Republic and the reforms, it maintained a distant and cautious stance. The tolerance in the religious sphere after the 1947 Congress had a great impact on the magazine's criticism of politicians and the development of radical discourses. Atatürk could not be criticized for fear of the public, but İsmet İnönü, the President of the period, was excessively denounced and insulted.

In such a magazine, it is noteworthy that many people known as Islamists and respected by the society were criticized directly or indirectly. Ahmet Hamdi Akseki, Ömer Rıza Doğrul, Musa Carullah are some of them. The magazine clearly reflects the comfort given by the developments regarding freedom of religion and conscience after 1945. For this reason, the magazine neither tried to be influenced by the government nor feared government pressure. It did not hesitate to criticize both politicians and religious figures directly and indirectly. In fact, the limits were pushed by making outrageous remarks about them. Although the magazine pushed the boundaries and got involved in politics, it can be said that it made great efforts to create religious and national consciousness in the society.

Despite all this, the editor-in-chief of the magazine, Mahmud Cevdet Sezer, complained in a memoir 30 years later that Doğan Güneş was published during a period when the country was going through religious turmoil, but that it was closed after 10 issues, and that the public did not read it. In any case, Doğan Güneş, which was published after World War II, became one of the that laid the foundations of the post-1950 Islamist memory.

Giriş

İslamcılık; "XIX-XX. yüzyılda İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlâk, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...) 'yeniden' hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslâm dünyasını batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist ve eklektik yönleri baskın siyasî, fikrî ve ilmî çalışmaların, arayışların bütününe ihtiva eden bir düşünce ve hareket" olarak tanımlanmaktadır.¹

Tarihsel süreç içinde İslam Dünyasında, Türkiye'de ve Batıda, İslamcılık kavramı aynı paralelde gitmemiştir. Batı dünyasında, 17. yüzyıl sonlarında ilk defa İslamisme (Islamism-ing-) ifadesine rastlanılmıştır. İslamcılık kavramı Batı içerisinde bilhassa Fransa'da kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Batıda, 18. ve 19. yüzyıllarda İslam dini ile eş anlamlı olacak bir şekilde yapılan anlatımlarla yaygınlaşmıştır. Bu kavramın her ne kadar Batıda farklı kullanımları olsa da meşhur Batılı yazarların, konuşma ve çalışmalarında genel olarak İslamizmi tercih edip benimsemeleriyle, bu durum yerleşmiştir.²

Türkiye'de ise İslamcılık her ne kadar 1860'lardan itibaren başlasa da asıl 1870'den sonra İttihad-ı İslam ismiyle Osmanlı Devleti'nin siyasi düşüncesi olmuştur. İslamcılığın bir fikir hareketi olarak ortaya çıkması ise II. Meşrutiyet'ten sonra olmuştur.³ Hatta II. Meşrutiyet dönemi düşünce dünyasında en etkili akım olarak görülmektedir. Bunda İslamcılığın kamu hukukuyla ilgili kurumlar üzerinde daha fazla durmasının etkisi vardır. Ayrıca Osmanlı'nın topraklarının büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturması ve aynı zamanda Padişahın da halife olması durumu, İslamcılığın geniş kitlelere yayılmasına ve İslamcı düşünceye sahip sadrazamlar, şeyhülislam ve nazırların da çoğalması, bu akımın siyasi olarak da güçlenmesine yol açmıştır. Bu dönemde İslamcılarının neşriyat faaliyetlerinde de ön plana çıkmış ve bu durum diğer akımlardan daha etkili olmasının önünü açmıştır.⁴

İslamcılığın bir fikir hareketi olarak zikredilmesi, ilk çıkışından 40 yıl sonra gerçekleşmiştir. Bu da II. Meşrutiyet Dönemi'nde 27 Ağustos 1908 tarihinde Sırât-ı Müstakîm'in yayın hayatına başlamasıyla vuku bulmuştur. Başyazarlığını Mehmet Akif (Ersoy) yapmıştır. Akif'in de içinde bulunduğu pek çok sayıda İslamcı yazar, sadece Osmanlı coğrafyasıyla değil, bütün İslam âlemiyle ilgili gelişmeleri de konu edinerek, yazılarında yer vermiştir.⁵

Bu dönemde İslamcı süreli yayınlarda da adeta büyük bir hareketlilik yaşanmıştır. Öne çıkanları şöyle sıralamak mümkündür: *Beyanü'l-Hak*, *Ceride-i İlmiye*, *Ceride-i Sufiye*, *Cihan-ı İslam*, *el-İslam*, *el-Medaris*, *el-Mirsad*, *Hayrül-Kelam*, *Hikmet*, *İrşadü'l-Müslimin*, *İslam Dünyası*, *İslam ve Ulum*, *İ'tisam*, *İttihad-ı İslam*, *Kelime-i Tayyibe*, *Maşrık-i İrfan*, *Medrese İtikadları*, *Mikyas-ı Şeriat*, *Muhibban*, *Rehber-i Vatan Sada-i Hak*, *Sebilürreşad*, *Sırat-ı Müstakim*, *Tasavvuf*, *Tearüf-i Müslimin ve Volkan*.⁶ Ayrıca cemiyetlerin kurulması da kolaylaşmış ve İslamcı düşünceye sahip kişiler tarafından Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye kurulmuştur. 1908'den sonra dini düşünceyi yaymak amacıyla teşkilatlanmış, ilk ideolojik cemiyet olmuştur.⁷ Bürokraside bulunanlarla aydın İslamcı kişiler de yeni Meşrutiyet yönetimini benimsemişlerdir. Büyük şehirlerdeki hem ilmiye sınıfı hem de tarikat çevreleri bu yönetime sıcak bakmışlar ve hızlı bir biçimde dâhil olmuşlardır.⁸ II. Meşrutiyet Dönemi'nde ön plana çıkan İslamcı kişilerin; Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Said Halim Paşa, Mustafa Sabri Efendi, Babanzade Ahmed Naim, Mehmed Akif (Ersoy), Ahmet Hamdi (Akseki), Seyyid Bey, M. Şemsettin (Günaltay), Ferit Kam, İzmirli İsmail Hakkı ve Elmalılı Hamdi (Yazar) olduğu görülmektedir.⁹ Ne İslamcılık ne de diğer fikir akımları olsun, Osmanlı Devleti'ni yıkılmaktan kurtaramamıştır.¹⁰

İslamcılık; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucu ideolojisi olamamış ve özellikle 1925-1945 arası dönemde bir uyku süreci yaşamıştır. Bu süreçte, daha sonraki dönemlerde İslamcılığın siyasal ve eylemsel ufkunu büyük

¹ İsmail Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, Cilt 1, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017, 17.

² Mehdi Mozaffari, "What Is Islamism? History and Definition of a Concept", *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8(1), Mart 2007, 17-19.

³ Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Akımı*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, 15.

⁴ Abdurrahman Yalçı, "Meşrutiyet Dönemi Aydınlarında İslamcılık Tartışmaları", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 2021, 519-520.

⁵ Ahmet Çetintaş, "II. Meşrutiyet Devri ve İslamcılık Bağlamında Volkan Gazetesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), Nisan 2018, 320.

⁶ Şeref Göküş, "II. Meşrutiyet Dönemi İslamcı Çizgideki Süreli Yayınlarla Aile ve Çocuk Eğitimi", *Artuklu Akademi*, 7 (1), 2020, 103.

⁷ Halis Ayhan, "Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye", *DİA*, Cilt 7, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, 332.

⁸ İsmail Kara, *İslamcılarının Siyasi Görüşleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994, 99.

⁹ Detaylı bilgi için bkz. İsmail Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, Cilt 1, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017; Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Akımı*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

¹⁰ Selami Kılıç, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet Türkiye'sine Türk İnkılâbının Fikir Temelleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1998, 12.

oranda belirleyebilecek ve etkileyecek bir mayalanma dönemi de demek mümkündür. Bu dönemde oluşan/oluşturulan hafıza, sonraki dönemlerde kullanabilecek ideolojik düşüncenin oluşmasını sağlamıştır.¹¹

1930'lu 1940'lu yıllarda İslamcılık düşüncesi laikliğin de etkisiyle siyasete dâhil edilmemiş, zayıflamıştır. İslamcılık tamamen dışlanmamış, varlığını devam ettirebilmiştir.¹² Bu dönemde İslam, siyasal olarak soyutlanmış, kamusal alanın dışına taşınmış ve sadece halkın inanç ve ibadet alanına dâhil olmuştur.¹³ Bir süre sonra dinin lehine olan bir takım yeni gelişmeler ortaya çıkmış ve manevi değerlere olan ilgi artmıştır.¹⁴ II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya yeniden şekillenmeye başlamış, Türkiye'de bu havadan etkilenmiş ve 1945'ten sonra çok partili yaşama geçilmiştir. Bütün bunların etkisiyle devlet tarafından, dini düşüncenin ve dini yayıncılığın üzerindeki baskılar kaldırılmış, dini eğitim alanında pek çok yenilik ortaya çıkmıştır.¹⁵

Dini yayıncılık alanında ise Türkiye'de İslamcı dergilerin sayısında büyük bir artış görülmüştür. Hakka Doğru (1945), Selâmet (1947-1948), Hakyol (1947), Müslüman Sesi (1948-1967), Büyük Dava (1950), Serdengeçti (1947-1962) ve Yeşil Nur (1949-1953) bunlardan bazılarıdır. Bu dergilerden bazıları düzenli yayımlanmamış, aralıklarla yayın hayatını sürdürmüşlerdir.¹⁶ Doğan Güneş Dergisi de bu dönem çıkan, 1947-1948 aralığında yayın hayatını devam ettiren bir mecmuadır.

Türkiye'de İslamcı düşüncenin seyri, 5 dönemde incelenmiştir. Buna göre Doğan Güneş Dergisi, yayımlandığı 1947-1948 tarihleri itibarıyla üçüncü dönem içinde yer almaktadır. 1943-1960 tarihleri arasında kapsayan 3. Dönemde, özellikle 1946'dan sonra çok partili yaşama geçmenin de etkisiyle, İslami yayıncılık tekrar yükselişe geçmiştir. Bu dönemde yayımlanan dergiler bakıldığında, belirgin özellik olarak, temel dini bilgilerle, ilmi ve ahlaki öğelere daha fazla yer verilmeye çalışılarak, bu zamana kadar din eğitiminden yoksun geçen süredeki zaman kaybı telafi edilmeye çalışılmıştır.¹⁷ Doğan Güneş Dergisi'ne de bakıldığında böyle olduğu görülmektedir. İlmi ve ahlaki konular ön planda tutulmuş, halkın din nokta-i nazarından nasıl olması gerektiğine dair anlatımlar mevcuttur.

Doğan Güneş, yayımlanmaya başladığı dönem itibarıyla incelenmeye değer bir dergidir. Çalışmanın amacı, Doğan Güneş Dergisi'ni genel olarak tanıtmaktır. Doğan Güneş Dergisi, 10 sayı yayımlanmasına ve İslamcı dergiler içinde önemli bir yere sahip olmasına rağmen, dergi hakkında hiç bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın önemi, dergiyi tanıtmak ve yeni akademik çalışmaların başlangıç noktası oluşturulabilmektir.

1. Doğan Güneş Dergisi'nin Karakteristik Özellikleri

Doğan Güneş Dergisi'nin ilk sayısı 16 Ağustos 1947'de yayımlanmış, sayfaları yarım gazete boyutlarında olmak üzere, her sayı 16 sayfa halinde çıkmıştır. Dergi, düzenli aralıklarla yayımlanmamış, ilk başlarda iki haftada bir, sonra haftada bir akabinde ayda bir bazen iki ayda bir neşredilmiştir. Dergi, toplamda 10 sayı olarak yayımlanmış ve son sayısının Mart 1948'de neşredildiği görülmüştür.¹⁸

Doğan Güneş Dergisi, yayımlanmasının genel amacını; Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmak, bu yüksek gayeye ermek için önce Müslüman Türk milletine sonra ise bütün Müslümanlığa akabinde de insanlığa hizmet etmek

¹¹ Ertuğrul Meşe, "1960 Öncesi Dergilerde Antikomünizm", *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*, Ed. Lütfi Sunar, Cilt II, Limit Ofset, 2018, 323.

¹² Tunaya, *İslamcılık Akımı*, 236-237.

¹³ Ahmet Yaşar Ocak, *Türkler, Türkiye ve İslam*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 119.

¹⁴ Haldun Gülalp, "Modernization Policies and Islamist Politics in Turkey", In *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*, Edited by Sibel Bozdoğan and Reşat Kasaba, Publications on the Near East, Seattle: University of Washington Press, 1997, 60.

¹⁵ Mehmet Erken, "1923-1960 Yılları Arası Türkiye'de İslami Yayıncılık", *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*, Ed. Lütfi Sunar, Cilt 1, Limit Ofset, 2018, 44.

¹⁶ Doğan Duman, "Türkiye'de İslamcı Yayıncılık", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı. 4, 1994, 80.

¹⁷ Elif Gül Özdemir, *Türkiye'de İslamcı Dergilerde İhvan-ı Müslimin Hareketinin Algılanış Biçimleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum, 2022, 10.

¹⁸ Derginin niçin 10 sayı yayımlandıktan sonra kapatıldığına dair cevabı, kurucusu ve başyazarı Mahmud Cevdet Sezer, 1980 sonrasında Türkiye'ye gittiğinde, Doktor Ali Kemal Bey'le Konya'da görüşürken vermiştir: "Yarım asra yakın bir ömrü nafile ibadetlerle geçirdim. Belki eser vermek daha iyi idi. Fakat Doğan Güneş'i, o kötü günlerde ve ihtiyacın en çok olduğu bir zamanda çıkardığımda bile fazla bir alâka görmemişti. Bizim millet ne hikmetse okumuyor..." diye, şikâyetinde bulunmuştur. M. Ertuğrul Düzdağ, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-3*, 6. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009, 230-231.

olarak dile getirmiştir.¹⁹ Derginin hedef kitlesi önce Müslümanlar sonra ise bütün insanlıktır. Cihanşümul bir gaye taşıdığı söylenebilir.

Ayrıca derginin bütün dünyaya hitap etme arzusuyla, diğer İslamcı dergiler arasında yazılı olmayan bir bağın da olduğu görülür. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse Doğan Güneş'ten 4 ay önce ilk sayısı yayımlanan Serdengeçti'de²⁰ kendisini bir zaman dilimiyle sınırlandırmaz ve hatta *"Bizlere muayyen bir siyasetin mukadderat çizgisi gibi değişmeyen sınırlarını ezberlettiler. İşte vatanımız burasıdır" dediler. Tarih 19 Mayıs 1919'da başlıyor, vatan doğuda Kars, batıda Edirne arasında sıkışıp kalıyordu... Tarihin büyük şuru kulaklarımızda uğulduyor, coğrafya gözümüze batıp duruyordu. Çok eski büyük bir millettik. Bunu ispata hacet yok!"* denilmiştir.²¹ Doğan Güneş Dergisi de kendisini belirli bir tarihle sınırlandırmamış ama bunu net bir şekilde dile getirmemiştir. Sadece bütün dünya insanları diye belirtilmiştir.

1940'lı yıllardan sonra yayımlanan İslamcı dergilerin isimlerinde ağırlıklı olarak, dini referanslara göndermeler yapılmıştır. Dergiler, her yayımlanan sayılarında, "dini, ahlaki, ilmi, edebi" vb. gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadelerle yeni konjonktürel düzende temkinli yol almak istemişlerdir.²² Doğan Güneş Dergisi'nin de bu formata uyduğu görülmektedir. Üzerinde *"dini, müstakil, siyasi, ilmi" olduğuna dair* ibareler yer alır. *Dergi üzerindeki bu ibare, Aralık 1947'de yayımlanan 8. sayıdan itibaren "dini, siyasi, ilmi, ahlaki" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca diğer sayılarda görülmeyen, Şubat 1948'de yayımlanan 9. sayıyla, Mart 1948'de yayımlanan 10. sayının üzerinde; "Sözle olmaz vatanseverlik, bak, Böyle davaya bin delil ister. Bütün eğlencen ızdırıp olacak, Kan döker, can verir seven mutlak"* şeklinde bir dördlük de yer almaktadır.

Doğan Güneş Dergisi'nin, 16 Ağustos 1947 Cumartesi günü yayınlanan ilk nüshasında Takdim yazısında "yolu ve amacı" ifade edilmiş; derginin hususiyetleri, iş ve fikir hedefi olarak, ikiye ayrılmış ve şu şekilde dile getirilmiştir:

"[Doğan Güneş], putperestlik, şehvete düşkünlük ve ahlaksızlık gecesinin, korkunç bir kabus halinde, üzerine çöktüğü çevrede, asırlarca önce ansızın yükselen İslamiyet ışığının remzidir; bu mukaddes ve muhteşem doğuşun ilahi feyzinden ilham ve kuvvet almaya çalışacaktır. Müessisler bu teşebbüsleri ile yalnız Allah'ın rızasını kazanmaya çalışacaklardır. Bu yüksek gayeye ermek için Müslüman Türk Milletine, bütün Müslümanlığa, nihayet insanlığa hizmet için nefisini vakfedecektir. İlk adımlarımızla şu iki hedefe olanca hizımızla varmaya koyulacağız: 1- iş, 2- fikir.

1- İş hedefimiz

A- Mecmuanın geliri milyonları milyarları aşsa da bütün bu servet santimine varıncaya kadar yalnız hayır işlerine harcanacaktır. Bunu temin için ilk hamlede müessisler, koydukları sermayeyi çekecektir. Sonra bütün aboneler davet edilerek seçilecek bir heyete "Doğan Güneş'in nesi varsa hepsi olduğu gibi devredilecektir. (Bu kararımızın hukuki şeklinin gelecek sayımızda neşredeceğiz.) Müessisler hizmetlerinden istifade edebilir bir halde bulundukça, aynı çalışma seviyesindeki herhangi bir kimseden herhangi bir fark iddiasına kalkmaksızın emeklerinin değeri neyse yalnız onun ücretini alabileceklerdir.

B- (Doğan Güneş) sade bir mecmua halinde kalmayacak, yarın ilim, fen, iktisat, hukuk vs. gibi sahalarda müesseseler kurup işletecektir. 1- İktisat sahasındaki faaliyet şu iki mihver etrafında dönecektir. 1-Faizsiz kredi ve sermaye sağlamak. II- Bugünkü hayatı en az yüzde 50 ucuzlatmak. 2- Hukuk: adalete susayan cemiyetimizde herkesin gözleri kapalı bir halde başvurup, işini havale edebileceği "dava ve danışma odaları" açmak. 3- İlim: ahlak, iş ve bilgide örnek adam yetiştirmek gayesini güden okullar kurmak. 4- Fen: çekirdekten başlayarak meydana getirilecek her müessesede hakim endişe (iş çırpıştırı vermek) değil, titiz bir sanat zevki olacaktır. Biliyoruz: eser elle tutulur, gözle görülür bir hale gelmedikçe bu saydıklarımızın hiç değilse büyük bir kısmına (hayal!) denecek. Fakat unutmamalı ki en mücessem ve müşahhas hakikatlerin

¹⁹ "Takdim", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 1, 16 Ağustos 1947, 2.

²⁰ Serdengeçti Dergisi: Osman Yüksel Serdengeçti tarafından ilk sayısı 20 Nisan 1947'de çıkmıştır. 1947-1962 yılları arasında, fasılalarla toplamda 33 sayı çıkan dergi, logosunun altında büyük harflerle *"Allah'a, millete, vatana koşanların dergisi"* ve *"Hakka tapar, halkı tutar"* sözlerine yer vermiştir. Başyazarının Osman Yüksel Serdengeçti'nin olduğu dergi, İslamcı/milliyetçi bir çizgide yayın hayatını sürdürmüştür. Dönemin tanınmış simalarından olan; Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa, Nurettin Topçu, Ali Fuat Başgil vb. gibi kişiler de yazılar yayımlamıştır. Dergide, genellikle CHP eleştirisi yapılmış, CHP'nin geçmişte dine karşı olan tutumu, derginin genel karakteristik özelliğini oluşturmuştur. <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/28/serdengecti> (E. T. 18.08.2023)

²¹ Osman Yüksel Serdengeçti, "Kanlı Balkanlar", *Serdengeçti Dergisi*, Sayı 1, Nisan 1947, 8.

²² Ahmet Köroğlu, "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinde Okumak", *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler Toparlanma ve Çeşitlenme*, Ed. Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu ve Yusuf Enes Sezgin, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016, 12-13.

başlangıçları hayaldir ve bu programımıza (hayal!) diyenlerden şu noktalarla ayrılıyor: a- sefahat ve eğlence düşmanınız. b- kazanç ve şehvet kölesi değiliz. c- devlet kuşu bize baykuştan daha cazip değildir.

2- Fikir hedefimiz

A- İslam ve Türk fikir aleminin gün görmemiş ve el değmemiş ölmez eserlerini dilimize çevirmek: Bu arada Gazali, İbnü'l Rüşd, Hocaşade'nin basmakalıp değil, tahlili şerhli olarak (*Tehâfütü'l-Felâsife*)'lerinin, Farabi'nin (*Fusûsu'l-Hikem*)'ini, Fahreddin Razi'nin (Gaybın Anahtarları) tefsiri kebirini zikredebiliriz.

B- Bir asırdan beridir aldığımız Batının müspet ilim ve felsefelerinde hala tufeyli ve kısır kalışımızın sebeplerinin başında gelen basmakalıp öğrenme adetini kökünden kazımak.

C- Yazarak ve muhabir göndererek bütün yeryüzündeki başlıca Müslüman bilginlerin yazı yardımını sağlamak.

Ç- Her müessesese gibi hukuk müessesesinin de vasıta ve cemiyet saadetinin gaye olduğu davasını şiddetle savunarak bugün bütün Türk milletini muzdarip eden ve İstanbul Üniversitesi'nde yabancı profesörler tarafından da ilim kürsüleri üzerinden (Droit Canonique – kilise ve Hristiyan hukuku) olduğu resmen ilan ve itiraf edilen kısımlarından cemiyetimizi kurtarmaya çalışmak.

D- Fikir dünyamızda ağırbaşlı, nezih, safatasız, ilmi kalem münakaşaları için örnekler vermek.

İşte Doğan Güneş'in mahrek yörüngesinin ana hatları. Tevfik'ini isterse Hüda rehber eyleyler."²³

Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Mustafa İlık'tır. Dergi İstanbul menşelidir.²⁴ Her sayının son sayfası en alt kısımda sahibi ve neşriyatı idare eden kişinin Mustafa İlık olduğu belirtilmiştir. Derginin ilk sayısı Sinan Matbaası ve Neşriyat Yayınevinde, 8. sayısı Çopuroğlu Matbaasında, 9. sayısı Yeniçağ Matbaasında basılmış ve diğer sayıları ise Kenan Matbaasından çıkmıştır. Derginin ilk sayısından son sayısına kadar fiyatı sabit kalmış ve 25 kuruş olmuştur.

Derginin başyazarı Mahmud Cevdet Sezer'dir.²⁵ Sezer:

Doğan Güneş'i çıkarır, o şiirleri yazarken, manen çok zengin idim. Çok iyi hâller kazanmış, pek az şaire müyesser olacak hâller görmüş idim. Yatsı namazından sonra evradımı, ezkârımı yapar, bir Fatiha, üç İhlâs, Kul Eüzü'leri okur, Peygamber Efendimiz'in ruhuna, enbiyayı kiramın, âlinin, ashabının, şüheda, suleha, evliya ve asfiyânın rûhlarına bağışladıktan sonra yazacağım şiir hakkında düşünmeye başladım. Hayatımda görmediğim şeyler olur, kafiyeler âdeta karşıma dizilirlerdi. Geçen günlerde, hissime hayalime gelip giden şiir, o gece yazılıverirdi..."²⁶

Derginin içinde her sayıda farklı bölümlere yer verilmişse de; Haftanın İlhamı, Heyecan Dalgaları, Batı Felsefesi Çıgırları, İslamiyet'in Çehreleri, Gaybın Anahtarları, Tenkit ve Tahlil gibi bölümler derginin her sayısında yer alan sabit bölümler olmuştur. Doğan Güneş, üzerinde de belirttiği gibi "*dini, siyasi, ilmi, ahlaki*" bir dergidir. İçeriğinde, hem İslami hem siyasi gelişmeler bir arada verilmiştir. İslam'la alakalı bilgilerden; İslam Tarihi, din eğitimi, siyer, temel ilmihal bilgileri vb. gibi konular işlenmiştir. Siyasi gelişmelerden ise başta yakın tarih eleştirisi olmak üzere CHP yergisi, laiklik karşıtlığı, komünizm tehlikesi, din eğitimi meselesi, batılılaşmanın yanlış anlaşılması vb. gibi konulara değinilmiştir. Dergi dönemindeki aktüel iç ve dış siyasi gelişmeleri de yakından takip etmiştir.

Derginin her sayısında; Mahmut Cevdet Sezer, Muharrem Fevzi Togay, Adil Ali Dağlıklılı, Memduh Siret, İbrahim Sezer ve Haydar Bommate²⁷ yazı kaleme almıştır. Dergide, bunların dışında; Münir Derman, Hacı Hamdi

²³ "Takdim", Doğan Güneş Dergisi, Sayı 1, 16 Ağustos 1947, 2.

²⁴ <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/13/dogan-gunes> (E.T. 19.05.2023)

²⁵ Mahmud Cevdet Sezer, Bağdat'ta doğmuş, 17 yaşına kadar orada tahsil görmüş, Arapçayı ve Fransızca'yı çok iyi düzeyde öğrenmiştir. İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'nde okumuş, felsefe ve psikoloji muallimiydi. 1947'de Doğan Güneş Dergisi'ni çıkarmıştır. Dönemin siyasileriyle sorun yaşadığı için, 1949'da Türkiye'den Medine'ye gitmiştir. Bu nedenle kendisini "*Ben, inkılap tufanı içine katılıp da perişan olanlardanım...*" diye tanıtmıştır. Düzdağ, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-3*, 221-22. Şair ve yazar olarak bilinen, İslamcı çevrede saygı duyulan Ali Ulvi Kurucu'nun da hocasıdır. Kurucu, Mısır'dan Medine'ye döndükten sonra, şiirde hocası Mahmud Cevdet Bey olmuştur. Ona şiirlerini yazıp göndermiş ve beğenisine sunmuştur. Alim Kahraman, "Ali Ulvi Kurucu", *DİA*, Cilt 26, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, 457. Fıkıhçı kimliğiyle tanınan Prof. Dr. Hayreddin Karaman, kaleme aldığı İki Din Mazlumunu adlı eserinde de bahsettiği iki kişiden biri Mahmut Cevdet Sezer'dir. Karaman, bu eserde Mahmut Cevdet Bey'i bir din mazlumunu olarak nitelendirmiş ve devletin uyguladığı din politikalarıyla onun hayatını cehenneme çevirdiğinden bahsetmiştir. Detaylı bilgi için Bkz: Hayreddin Karaman, *İki Din Mazlumunu*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.

²⁶ M. Ertuğrul Düzdağ, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-3*, 222.

²⁷ Doğan Güneşte, Haydar Beyin soy ismi Bommate olarak yazılmıştır. Fakat kaynaklarda Bammate olarak tespit edilmiştir. Bkz. Ekmeleddin İhsanoğlu, "Haydar Bammate", *DİA*, Cilt 5, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, 48-49.

Elazami, Hafız Tevfik, Mehmet Cemal Ögüt, Cihad Vural, Hüseyin Atay, A. Şükrü Kılıç, İsmet Zeki Eyüpoğlu, Salih Şeref, Mehmet Behçet ve Hafız Mehmet Emin'in de yazılar yayımladığı görülmüştür. Dergide sadece bir takma isimli yazar görülmüştür. Elkifah ve Elfakir takma adını kullanan İsmail Raif, bazen elkifah bazen de elfakir adıyla yazılarını yayımlamıştır.

Aslında derginin yazar kadrosunu iki grupta toplayacak olursak; birinci gruba derginin kurucu kadrosu girmektedir. Mahmut Cevdet Sezer, Muharrem Fevzi Togay, Adil Ali Dağlıklı, Memduh Siret, İbrahim Sezer ve Haydar Bommate bu kadrodadır. Bu yazarlar, yazdıkları yazılarla ve ele aldıkları konularla derginin ideolojik çerçevesini biçimlendirmiştir.

2. Derginin İçeriği ve Yer Alan Konular

Doğan Güneş, her ne kadar İslami bir dergi olsa da dinî gün ve geceler, Kandil geceleri ve Ramazan ayına dair önemli zaman dilimleri kutlanmamış ve ilgili sayıda yazılar kaleme alınmamıştır. Bunun tek istisnası Hac ibadetine dair yazılar olmuştur. Sadece bu yazılara yer verilmesine neden olarak; uzun yıllar gerek ekonomik gerek siyasi meselelerden dolayı Türkiye'de Hacca gitmenin yasaklanması ve 1947'de²⁸ tekrar serbest bırakılmasını göstermek mümkündür.

"Hac Farızası ve Hacılar" adlı yazıda Türkiye'de hacca giden Müslümanların hepsine uğur olsun denilirken, Cumhuriyete yönelik eleştiriler de yapılmıştır. İlginç olan ise Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'ne atıf yapılmış, Türklerin insanlık tarihinde ilk millet olduğu yazılmıştır. Türkiye'nin siyasi hadiselerinden dolayı Müslüman Türklerin hacca gitmekten men edildiği belirtilmiştir. Burada tarihi kayıtlarda böyle bir şeyin olduğuna dair, hakkında herhangi bilgi bulunmayan bir konu iddia edilmiştir. Güya, Türklerin hacca gitmesine, Mısır radyolarında uzun uzun yapılan yayınlardaki zorlamanın vesile olduğu vurgulanmıştır.²⁹ Derginin burada devletin ihmalkârlığını vurguladığı söylenebilir.

Dergide, hacca gitmek meselesine önem verilmiş ve bu durum çeşitli yönden ele alınmıştır. 1948 tarihinde Türkiye'den 7000 bin kişinin hacca gideceği belirtilerek, bunların gidiş geliş yerleri arasında düzenli bir sistem kurulamadığından ve zor bir hac yolculuğu geçirdiklerinden bahsedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak, yeni devlet kuran milletlerin bile hac yolcularına en büyük hizmeti sunup, gidiş-gelişlerinde azami istirahatlerini temin ederken; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu meseleyi ihmal etmesinden yakınılmıştır.³⁰ Dergi hacca gidiş gelişini kolaylaştıran bazı önerilerde bulunmuştur. Türk deniz işletmecilerinin bu dönemde seferber edilerek hem hacıların seyahati kolaylaşacak hem de milli servet içeride kalacaktır.

Dergide, bazı dini konuların farklı yayınlarda toplumun önce gelen ilim adamları tarafından yanlış anlatılmasına yönelik eleştirilerde vardır. Dergide yer alan bir yazıda Prof. Fındıkoğlu'nun, bu sene hacca gidecek olan hacı adayların, kabarık bir yekun ödeyeceklerine değinmesinden yakınılmış; muhafazakar ve mazbut ahlak sahibi olan bu kişinin farz olan ibadeti sadece iktisadi yönden ele alarak, manevi yönünü anlatmaması durumu tenkit edilmiştir. Mehmet Kaplan'da³¹ aynı konuda takındığı tavır yüzünden eleştirilmiştir. Kaplan, seçkin bir ilim ve fikir adamı olarak nitelendirilmesine rağmen, onun, hac ibadetini cemiyetin bir *refoulement* (baskı) hareketi diye izah etmesi *zühul* olarak ifade edilmiştir. Dergide, Kaplan'ın farz olan hac ibadetini, hacıların isteyerek değil de sırf toplumun baskısından dolayı yaptıklarına dair keleme aldığı yazı eleştirilmiştir.³²

Dergi, yeri geldiği zaman diğer İslami yayınların da müspet yönden reklamını yapmıştır. Okurlarına, Bizim Türkiye Mecmuası'nın 1. ve 2. sayılarının yayımlandığı duyurulmuş ve mecmuanın, memleketin en seçkin fikir

²⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30-10-0-0, Kutu No:26, Dosya No:151, Gömlek No: 30.

²⁹ "Hac Farızası ve Hacılar", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 4, 10 Eylül 1947, 56.

³⁰ İbrahim Sezer, "Türkiye Hacıları", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 9, Şubat 1948, 141,143.

³¹ Mehmet Kaplan (1915-1986); Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde doğdu. İlkokul, orta ve lise öğrenimini Eskişehir'de tamamlamıştır. 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Şubesi'nden mezun olmuş ve aynı yıl M. Fuad Köprülü'nün asistanı olarak Türkiyat Enstitüsü'ne alınmıştır. Köprülü'nün siyasete atıldığı için üniversiteden ayrılmış, onun yerine XIX. Asır Türk Edebiyatı Kürsüsünün başına Ahmet Hamdi Tanpınar getirilmiştir. Kaplan da Tanpınar'ın asistanı olarak, 1942'de doktorasını vermiştir. 1944'te doçentliğe, 1953'te ise profesörlüğe yükselmiştir. Kaplan; Hareket, Gençlik, Çığır, İnkılâpçı Gençlik, İstanbul, Bizim Türkiye, Yeni Sabah, Komünizme Karşı Mücadele, Hisar, Türk Yurdu, Çağrı, Türk Düşüncesi, Yol, Türk Kültürü, Milliyet, Büyük Türkiye, Bayrak, Türk Edebiyatı, Tercüman, Millî Kültür, Kaynaklar ve Türk Dili başta olmak üzere 100'e yakın gazete ve dergide deneme, makale, tercüme kaleme almıştır. Uzmanlık alanı yeni Türk Edebiyatı olmasına rağmen edebiyatın bütünüyle ilgilenmiş ve bu konuda çok sayıda eser meydana getirmiştir. Zeynep Kerman, "Mehmet Kaplan", *DİA*, Cilt 24, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, 349-351.

³² Mahmut Cevdet, "Yanlış Düşünceler", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 9, Şubat 1948, 131.

ve ahlak şahsiyetleri tarafından çıkarıldığı belirtilmiştir. Okurlara, milliyet ve iman temasının ön plana alınarak hazırlanan bu mecmuayı, temin edip, okumaları tavsiye edilmiştir.³³

Dergide, yapılan hatalar gözden kaçan eksiklikler bir sonraki sayıda düzeltildiği görülmüştür. Bir sayıda, mesul müdürün adı unutulduğu için, sonraki sayıda belirtilmiş; bu unutulmanın herhangi bir taraftan gelebilecek kötü yorumlara imkân verilmemesi istenilerek, okuyuculardan özür dileriz denilmiştir.³⁴ Dizgi basım hatalarından da kaynaklanan yanlışlıklar/eksiklikler de sonraki sayıda düzeltilerek okuyuculardan özür dilenilmiştir. 2. sayıda görülen dizgi yanlışlıklarının 3. sayının en son sayfasında neler olduğu yazılarak doğruları verilmiştir: 2. sayfanın başlığındaki istidadı, itikadı olarak; 9. sayfadaki 1. notta kant kelimesi kanıt olacak; 9. sayfanın sondan 3. satırındaki diyor kelimesi, diyor, dediğini gördüm olacak...³⁵ Dergide, sadece yapılan hatalar ve eksiklikler için değil ilgili sayının daha önce belirttikleri zamanda yayımlanmadığı için de özür dilenilmiştir. 4. sayının yayımlanmasının tahmin edilmeyen birçok zorlayıcı sebeplerin bir araya toplanmasından dolayı, 1 gün geciktiği belirtilerek okuyuculardan özür dilenilmiştir.³⁶ Bütün bu özür dilemeler dikkate alındığında Doğan Güneş Dergisi'nin hem doğru bir yayıncılık çizgisi benimsediği hem de okuyucularına değer verdiği söylenebilir.

Dergide az da görüle bazı devlet kurumlarına çeşitli nedenlerden dolayı açık mektup yazılmıştır. Bu mektuplarda ya eleştiri yapılmış ya da bazı tekliflerde bulunulmuştur. Bunlardan biri de "Yüksek Türk Adliyesi ve Kahraman Türk Ordusu Mümessillerine Açık Mektup" başlıklı yazıdır. Bu yazıda komünist unsurların devlet hizmetinde, Türk milletini can evinden vurarak, vatani temelinden yıkmaya hazırlanan telkinlere devam ettikleri konu edilmiştir. Bundan dolayı komünistlerin hem devletten hem de parlamentodan bir an önce tasfiye edilerek, temizlenmesi gerektiği söylenerek, Türk ordusuna şu çağrıda bulunulmuştur:

"Ey kahraman Türk ordusu ve ey asil ve faziletli Türk adliyesi, yüksek mümessilleri: vatan tehlikedir. Sizler, bütün Türkler, hepimiz, bütün dünya bu müthiş hakikati görüyoruz. Hangi kabus tarihimizin en çok ihtiyaç gösterdiği şu son derece nazik günlerde, Türk milletinin hakiki mümessilleri, bilgi, fazilet, tecrübe, liyakat, feragat ve bin bir insani meziyet sahibi evlatlarını Türk parlamentosundan uzak tutuyor? Büyük Türk milletini bu acıklı durumdan, Türk vatanını bu müthiş tehlikeden yalnız siz kurtarabilirsiniz. Ey kahraman, asil, faziletli Türk evlatları! 18 milyon Türk kalbi yaşlı ve gözleri yaşlı sizden medet umuyor! Türk vatanını ve Türk milletini kurtarınız."³⁷

Dergiye, okurlardan gelen mektuplar da önemsenmiş ve yer verilmiştir. Bir mektupta; Selâmet Mecmuası'nın 18. sayısının 8. sayfasında Fil Suresi'nin Arapça harflere değil de Latin alfabesiyle yazılması konu edinilmiştir. Okuyucu bu durumun canını sıktığını belirterek, Kur'an'ın kendi elfazıyla yazılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca burada bazı kişilerle yapılan röportajda; resim ve musikinin cami içlerine sokulmaya çalışılıp, camiye çıplak kadın resimleriyle ve her türlü tezyinata taraftar olunduğu ifade edilmiştir. Okuyucu, Doğan Güneş'in cami kürsülerine, minber ve minarelerine hoparlör konulması fikrinin, cami içine güzel sanatlar diye her türlü gayr-ı meşru şeylerin sokulmasından daha iyi bir fikir olduğunu söylemiştir.³⁸ Doğan Güneş Dergisi'nin okuyucularının, gündemi takip ettiği, dini meselelere hassasiyet gösterdikleri ve bilinçli olduğu söylenebilir.

II. Meşrutiyet döneminde İslamcıların çok tartıştığı konuların başında; İslam dini terakkiye mani bir din midir değil midir? Müslümanlar, Batıdan niçin geri kaldı? Batılılar neden ilerlediler vb. gibi konular gelmektedir.³⁹ Doğan Güneş Dergisi, Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'e de intikal eden ve neredeyse 1950'li yıllara kadar süren "İslamiyet terakkiye mani midir?" tartışmalarına da değinmiş, dönemin en önemli sorunlarında olan gericilik ve ilerçilik kavramlarına dair yer yer kavramsal anlatımlar yapılmıştır. Sonucunda ise İslam dininin terakkiye engel olmadığı ifade edilmiştir.

Dergide, dönemin, İslami söylem merkezli gündelik tartışmalara da yer verilmiştir. Türk milletinin en çok kullandığı ve en çok benimsediği kelimenin Allah olduğu belirtilmiştir. Hangi meşum kuvvetin, bu mukaddes Türk kelimesini, Türkçenin bu her kelimededen fazla öz malı olan Allah kelimesini; cedlerimizden, ibadetlerimizden, kalbimizin terennümlerinden, ruhumuzun hariminden atmaya kimin cüret edebileceği dile

³³ "Bizim Türkiye Mecmuası", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 146.

³⁴ "Hoş Görülmeyen Bir Hata", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 152.

³⁵ "Geçen Sayımızda Görülen En Mühim Dizgi Yanlışlarını Şöyle Düzeltiniz", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 3, 3 Eylül 1947, 48.

³⁶ "İtizar", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 4, 10 Eylül 1947, 63.

³⁷ Memdut Siret, "Yüksek Türk Adliyesi ve Kahraman Türk Ordusu Mümessillerine Açık Mektup", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 8, Aralık 1947, 125,127.

³⁸ İsmail Raif, "İlmi Hadise ve Hareketler", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 6, 1 Ekim 1947, 83-84.

³⁹ Peyami Safa, *Türk İnkılabına Bakışlar*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020, 26.

getirilmiştir. Ey Türk milletinin mukaddeslerine uzanan ahmak kendine gel diyerek bu kişi eleştirilmiştir.⁴⁰ Görüldüğü üzere dergi, İslami söylemlerin zarar görmesini en aza indirme gayreti taşımaktadır. Bu yazınsal metinde kimi kast ettiği görülürse de dinle sorunu olan kişilerle dönemin siyasetini kastettiği söylenebilir. Ayrıca “Ey Türk milletinin mukaddeslerine uzanan ahmak kendine gel” denilerek bu insaf ve merhamete gel çağrısı yapılmış ve Allah kelimesine dokunulmaması istenilmiştir.

Türkiye, 1 Kasım 1928 tarihinde Arap alfabesini kaldırarak, yerine Latin alfabesini kabul etmiştir. Harf inkılabı okur-yazarlık oranını artırmış ve Cumhuriyet’in yeni neslinin artık yeni bir ideolojiyle büyümesinin ilk saç ayağından birini oluşturmuştur.⁴¹ Bu durumun ister istemez bir dönem Cumhuriyet’in, selefi olan Osmanlı’yla da kültürel bağıni sekteye uğrattığı söylenebilir. Osmanlı Devleti’nden intikal eden geleneksel-Sünni anlayış çerçevesinde yazılan eserler, yeni nesiller tarafından okunamamış ve bunların Latin alfabesine aktarılması da uzun bir zaman almıştır. İşte bundan dolayı Doğan Güneş Dergisi kendisine bir misyon edinmiş ve yeni nesillerin geleneksel-Sünni muhtevalı eserlerden haberdar olması için bu eserlerden bazı kısımları Latin alfabesine çevirerek her sayısında yer vermiştir. Bunlar dergide, Gayba İnananları İnanmayanlardan Ayıran Kesin Söz ve Gaybın Anahtarları başlıklı bölümlerde verilmiştir. Kesin Söz adlı bölümde genel olarak Mustafa Sabri ve eserlerinden; Gaybın Anahtarları başlıklı bölümde ise genel olarak Fahrettin-i Razi ve eseri Tefsir-i Kebir’den çeviriler, açıklamalar yapılmıştır. Dergide bu kişileri ve eserleri çeviren, açıklamalar yapan yazarların Memduh Siret ile Mahmud Cevdet olduğu görülmüştür. Ayrıca ara ara geleneksel-Sünni muhtevalı eserlerden bazıları da okuyuculara belirli şartları sağlama karşılığında ücretsiz verilmiştir.

Burada şu noktaya da dikkat çekmek gerekir. Gayba İnananları İnanmayanlardan Ayıran Kesin Söz başlığı altında Mustafa Sabri Efendi ve eserlerinden bahseden, Latin alfabesine aktaran kişinin Memduh Siret olduğunu söylemiştik. Dergi bir bütün halinde incelendiğinde ve Memduh Siret’in diğer yazıları okunduğunda, onun açık bir şekilde Cumhuriyet’e muhalif olduğu görülür. Bu nedenle onun Mustafa Sabri Efendi ve eserinden iktibas yapması, bilinçli bir tercihtir. Muhafazakâr toplumun reflekslerine tercüman olunarak, mukaddesatçı hafıza dinç tutulmak istenilmiştir. Çünkü Mustafa Sabri, bilindiği üzere Şeyhülislamlık görevinde bulunmuş, Anadolu’da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlatılan Milli Mücadele hareketine karşı çıkmıştır. Milli Mücadele hareketi aleyhine karşı kaleme aldığı yazılar ve nutukları meşhurdur. Cumhuriyet’in ilanından sonra 150’likler listesine dâhil edilmiş ve bir daha Türkiye’ye dönmek üzere yurt dışına gitmiştir.⁴² Yurtdışındayken İslami bir gazete çıkarmış ve burada da Mustafa Kemal Paşa’yı ve Cumhuriyeti kötü gösteren yazılar yayımlamıştır. İşlediği konulardan bazıları: laiklik meselesi ve hilâfetin lağvı, Lozan’da verilen ödümler, İngilizler ile Kemalistler arasında yapılan işbirliği olmuştur.⁴³ Mustafa Sabri anti Kemalist’tir. Bu durumu her ne kadar eleştirsek de Mustafa Sabri metodu ve yolu Doğan Güneş’in çizgisine uygundur. Dönemin anlayışından ve tepki çekmek istememesinden dolayı, o gün sadece Mustafa Sabri’nin eserinden bahsedilerek, onun unutturulmak istenmediği söylenebilir. Ayrıca Mustafa Sabri her ne kadar Cumhuriyet’e muhalif de olsa yaşadığı dönemde pozitivist, materyalist ve ateist akımların etkisi gittikçe yaygınlaşmaktaydı. O da bunların önüne geçmek ve halkı aydınlatmak için pek çok eserler vermiştir. İşte saydığımız bu iki nedenden dolayı, Memduh Siret’in Mustafa Sabri’yi tercih ettiğini söylemek mümkündür.

Antikomünizm; 1917 Ekim ayında vuku bulan Bolşevik Devrimi’nden sonra, komünist ve komünist olmayan sol akımlara karşı çıkan, kapitalist ve muhafazakâr güçler tarafından başlatılmış bir harekâttir. Antikomünizm, 1945 yılından itibaren yani Soğuk Savaş’ın başlarında propaganda ve basın-yayın yoluyla bütün dünyaya yayılmıştır. Soğuk Savaş dönemiyle birlikte Türkiye’de komünizm “Moskof”un yeni yüzü olarak görülmüş ve din ve millet düşmanı olarak algılanmıştır. İslamcı, muhafazakâr ve milliyetçi çevrelerde antikomünizme karşı bir ortaklık görülmüştür. Bu ortaklık, devletle aynı dili konuşarak barışmaya çalışmak olarak tezahür etmiştir. Fakat bununla birlikte İslamcılarının dillendirdiği antikomünizm, en başta dini alanı korumak olarak şekillenirken, akabinde tek parti dönemini eleştirmek amacıyla dolaşımda tutulmuştur. Bu özelliğiyle antikomünizm, tek parti döneminde merkezden uzak tutulmaya çalışılan milliyetçi, muhafazakâr ve dindar kesimlerin önemli yaşam kaynaklarından olmuştur. Aynı zamanda bu kesimlerin devletle/iktidarla

⁴⁰ Adil Ali Dağhık, “Türk Milletinin En Ziyade Kullandığı, Türkçenin En Çok Benimsediği Kelime”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 5, 17 Eylül 1947, 70.

⁴¹ Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, Çev. Sedat Cem Karadeli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, 107-108.

⁴² Mustafa Sabri Efendi hakkında, detaylı bilgi için Bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Mustafa Sabri Efendi”, *DİA*, Cilt 31, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2020, 350-353; Ali Sarıkoyuncu, “Şeyhülislam Mustafa Sabri’nin Millî Mücadele ve Atatürk İnkılapları Karşı Tutum ve Davranışları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 8, 1997, 788-812.

⁴³ Orhan Koloğlu, *Türk Çağdaşlaşması 1919-1938 İslâm’a Etki İslâm’dan Tepki*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1995, 250-255.

barışmasının önünü açan yollardan birini de sağlamıştır. İslamcılık, günümüzde sağ siyaseti büyük oranda belirlediği gibi, özellikle 1945'ten sonra üretimine katıldığı antikomünizmden hala vazgeçmemiştir. Çünkü Türk sağına ruhunu veren İslamcılık için komünizm, dini yıkacak en büyük düşman olarak görülmektedir.⁴⁴

Doğan Güneş Dergisi'nde, komünizm din ve devletin bekası için çok tehlike görülmüş ve bununla mücadele edilmesi için gayret sarf edilmiştir. Bu nedenle hem toplumda hem de İslami kesimde komünizme karşı savunma mekanizmasının geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu nedenle dergide dikkat çeken diğer bir husus ise komünizmle yapılan mücadele olmuştur. 3 şeyin Türk milletini can evinden vurmak için işbirliği yaptığı belirtilerek, bunlar: komünistlik, masonluk ve genç Hristiyan derneği olarak sıralanmıştır. Bunlar ifrit ve sinsi Türk düşmanı olarak nitelendirilmiştir.⁴⁵ Dergide, hem komünistliği niçin reddettiklerinin ilmi temelleri hem de komünizmle Bolşevizm arasındaki benzerlikler şöyle açıklanır: *"Komünizmin ve onun Moskof şekli olan Bolşevizm'in insanlığın yüzünü kızartan ve temiz bir çevreye bulaşan bir levs gibi bütün insani kıymetleri kirleten iğrenç tarafları 'tarihi maddecilik' adındaki nazariye dayanır. Bu nazariye, kısaca insanı, mesela köpek gibi basbayağı bir hayvan sayar. Yani insan ona göre sadece yiyen, içen, giyinen ve barınan bir mahluktur..."*⁴⁶ Bu açıklamada, derginin, komünizm ve Bolşevizm arasında bir fark görmediği, birbirine benzer olduğu, her ikisinin de ortak öğeleri kullanarak bir fikir birliğinin olduğu söylenebilir.

Dergide, komünizmin, Türk toplumu üzerinde yoğun manipülator etki oluşturduğuna yönelik eleştiri yapılırken, bundan oldukça endişelenildiği de görülmektedir. Nitekim 8. sayının ilk sayfasında Korkunç Hakikat başlığı altında durumun artık gittikçe kötüleştiğine dair tespitlerde bulunmaktadır. Türk cemiyetinin baş döndürücü bir hızla komünistliğe doğru yol aldığı belirtilerek başlanan yazıda, bu ispat edilmeye çalışılmaktadır. *"Hepimiz 18 milyon Türk, gözlerimiz kapalı, her dakika karşımıza çıkıverecek fırtınalara hazırlıksız, meçhul ufuklara doğru ilerliyoruz. Nereye? Ey Türk milleti nereye gidiyorsun"* diye sorularak, herkesin mukaddes ihtiras ateşi olarak belirtilen paraya yani maddeye taptığı ifade ediliyor. İktisadi kıymetin her kıymetten üstün tutulduğu ve iktisat müessesesinin bütün müesseselere hâkim olduğu belirtilmektedir. Buradan, komünistlik ve tarihi maddeciliğin güttüğü davanın, gizli bir el tarafından Türk cemiyetinin kanına, eline ve imanına da aşılandığı söylenmektedir. Türk milletine bir çağrı yapılarak; bu elin sahibi içimizde yaşamaktadır, birlik olup, onun yakasına yapışıp hesap soralım, can evimize kast eden bu düşmanın hakiki niyetini açığa çıkararak yüzündeki perdeyi parçalayalım denilmektedir. Dergide, Türk ve Müslümanların saadetinden, vatan sevgisinden başka bir endişe taşımadıkları belirtilerek; komünistlik mücadelesini aydınlatılınca kadar, şiddetle mücadeleye devam edeceklerini, siyasi bir ihtiras gütmenden, para, kazanç şiddet ve nefreti ret edecekleri vurgulanmıştır. Türk milletini komünizme doğru sürüklemeye çalışan büyük ve müthiş düşmanı ortaya çıkarmak istemektedir.⁴⁷ Doğan Güneş'in, komünizm yazıları incelendiğinde bu kavramı ağırlıklı olarak, din bağlamı çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Dergide, komünizm karşısında panzehir olarak İslam dinine sıkıca sarılma teması ön plana çıkmıştır. Komünizmin, iman ve sosyo-ekonomik düzeni değiştirmesine yönelik eleştiriler dikkat çekmektedir. Derginin, bütün bu söylemlerinden yola çıkarak komünizm imgesinin, düşman olarak kurgulandığı söylenebilir.

Dergi yazarları tarafından, İslamcı olan fakat kendileri gibi düşünmeyen kişiler de eleştirilmiştir. Bundan o dönem yaşayan İslami gelenekten gelen ve İslamcı olarak bilinen kişiler de payına düşeni almıştır. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı yapan Ahmet Hamdi Akseki⁴⁸ ile mütercim Ömer Rıza Doğrul⁴⁹, dergide en çok

⁴⁴ Meşe, "1960 Öncesi Dergilerde Antikomünizm", 323-325.

⁴⁵ "Üç Başlı İfrit", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 4, Aralık 1947, 50.

⁴⁶ "Komünistliği Reddedişimizin İlmi Temelleri Var", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 5, 17 Eylül 1947, 79.

⁴⁷ "Korkunç Hakikat", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 8, Aralık 1947, 114.

⁴⁸ Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951); Din âlimi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Diyanet İşleri Başkanı'dır. Akseki'nin Sülles (Güzelsu) nahiyesinde doğmuştur. 14 yaşına geldiğinde babası Ödemiş'te, Karamanlı Süleyman Efendi Medresesi'ne vermiştir. Orada Gerçekli İsmail Hasib Efendi ile Aksekili Hacı Mustafa Efendi'den Arapça, Farsça, akaid, fıkıh, tefsir ve hadis dersleri okumuştur. 1908 sonrasında yazı hayatına başlamıştır. Millî Mücadele Dönemi'nde yazı, vaaz ve konferanslarıyla Anadolu harekâtını desteklemiştir. Akseki, 1939'da Diyanet İşleri reis muaviniğine getirilmiştir. M. Şerafettin Yaltkaya'nın ölümü üzerine 1947'de Diyanet İşleri Başkanı olmuştur. Görevdeyken, 9 Ocak 1951 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Saltanat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini yaşamış, bir Türk toplumunun uğradığı sosyal ve kültürel değişikliği yakından takip etmiştir. Pek çok sayıda verdiği eser ve makalelerinde bu konularda isabetli teşhis ve tahlillerde bulunmuştur. Süleyman Hayri Bolay, "Ahmet Hamdi Akseki", *DİA*, Cilt 2, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, 293-295.

eleştirilen kişilerin başında yer almaktadır. Akseki'nin Ramazan Hutbesi eleştirilerek, hiç kimsenin bu hutbeyi tahlil ve tenkide yanaşmadığı, kendilerinin Allah rızası için bu eleştiriye yaptıkları belirtilerek yazıya başlanmıştır. Burada ya bu hutbenin baştanbaşa savsaklanarak hazırlanıldığı söylenilmiş ya da Akseki'li bilgiçlik satmakla itham edilerek aslında onun bilgisizliğini ortaya koyduğu ifade edilmiştir.⁵⁰ Sonraki sayıda ise Akseki'nin Selamet Mecmuası'nın 8. sayısında çıkan bir yazısı eleştirilerek onun, mutezile mezhebinden sayılması gerektiğine dair ima yapılmıştır.⁵¹ Aksekili, Mutezile mezhebinden olmakla itham edildikten sonra, bir sonraki sayfada İslam Dininde Fırkalar başlığı altında Mevakif Şerhi'nden Mutezile fırkasıyla ilgili yerler tercüme edilerek aktarıldığı görülmüştür.⁵² Bu çeviriye yapan da aynı yazar Mahmut Cevdet'tir. Yazar, Akseki'yi okuyuculara Mutezile'den olduğunu inandırmaya çalıştığı söylenebilir. Hâlbuki Aksekili, Türkiye'de İslamcılık düşüncesine yön veren en etkili isimlerden biridir.

Dergide eleştirilen diğer bir kişi ise Ömer Rıza Doğrul'dur. O, ne garp ne şark ilimlerini bilmemekle ve sureti haktan görünerek hem kalemiyle hem de başkalarına ait eserleri yayınlanmasından dolayı Türk milletinin akidesini bozmakla itham edilmiştir. Doğrul'dan; papalığın yazdırdığı ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın tercüme ettiği, içerisinde İslam dinine uymayan ifadelerin olduğu, Hz. Muhammed'e iftiraların atıldığı Muhammed adlı eseri niçin yayınladığı sorulmuştur. Bu ve benzeri kişilerin eserlerini yayınlayıp, okuyucuların kafasını karıştırmamasından dolayı vicdan azabı duymuyor musunuz da denilmiştir.⁵³ Bir sonraki sayıda Doğrul'a yönelik eleştiriler yine devam etmiş; o, akaid, kelam fıkıh, hadis ilimlerini okuyamaz ve anlayamaz denilerek, diğer gazeteciler gibi ansiklopedi malumatını aşamadığı söylenilmiştir. Eğer Doğrul'un bu dini ilimleri bildiğini iddia ediyorsa, Halep ordaysa arşın burada atasözü kullanılarak, kozlarımızı paylaşalım denilmiştir. Dini bütün Müslümanlara da çağrı yapılarak, bu ve benzeri kişilere, yayınlara temkinli davranmalı gerektiği hatırlatılmıştır.⁵⁴

İslamcı dergiler kendilerini öz, milli olarak değerlendirirken bilhassa komünist ve mason olarak gördükleri kişiler ötekileştirilir. Bu durum Doğan Güneş'te de aynıdır. Bu nedenle dergide daha ileri gidilerek Doğrul'un mason ve komünist olduğuna dair bağlantılar kurulmuştur. Bu iddiayı güçlendirmek için ise sayfa altı dipnotta, masonlar yeminli oldukları için masonluklarını inkâr edemezler. Eğer öyle değilse Doğrul, mason ve komünist olmadığını söylesin, bu sözü daha ağızından duymadık diyerek⁵⁵ kendince bir akıl yürütmüştür.

Hem diğer İslamcı dergilerde hem de çevrede Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki ile *Selâmet* dergisi başyazarı Ömer Rıza Doğrul'un böyle aşırı şekilde eleştirilerek, olmadık şeylerle itham edilmeleri çok tepki çekmiştir. Bu kişiler "*İslâm dinini bütün saffet ve samimiyeti ile açıklamaya çalışan, kara taassubu ve kara kuvveti ortadan kaldırmak için bir ömür sarf ederek muvaffak olan ve en nihayet hakiki İslâm'ın doğuşuna yardım etmekle çalışmalarının bahtiyar bir neticeye vardığını gören İslâm ve Türk muharrirleri ve mütefekkirleridir.*" İslamcı Selâmet Dergisi, Türkiye'nin neşriyat hayatında en tanınmış olan Akseki ile Doğrul'a yöneltilen bu saldırıyı "*kızıl münafıklık*" olarak nitelendirmiştir. Hatta Selâmet Dergisi, bu iki sahsa hakaret eden yazıyı yayımlayan dergi sahiplerini de Milli Mücadele Dönemi'nde İstanbul'da kurulan Teali İslâm Cemiyeti'yle bir tuttuğu görülür.⁵⁶

Dergide, diğer eleştirilen bir İslam alimi ise Musa Cârullah (1875-1949) olmuştur. Fakat Akseki ve Doğrul'la yapılan aşırı ve katı eleştiri yapılmamış, mesafeli ve temkinli bir tutumla söylem geliştirilmiştir O, Tatar alimi ve

⁴⁹ Ömer Rıza Doğrul (1893-1952); İslam dini ile ilgili yazıları ve yayınları ile tanınan müellif, gazeteci ve mütercimdir. Aslen Burdurlu olup, ailesi Mısır'a yerleşmiş ve kendisi de Kahire'de doğmuştur. 1915'te İstanbul'a gitmiş ve Türk basın hayatına *Tasvir-i Efkâr*'da yayımladığı yazılarla girmiştir. Mehmed Akif'in kızı Cemile Hanım'la evlenmiştir. 1940 tarihinde Eşref Edip, İsmail Hakkı İzmirli ve Kâmil Miras'la İslâm-Türk Ansiklopedisi'ni çıkarmış ve bu ansiklopedide pek çok sayıda madde ve makale yazmıştır. 1947-1948 yılları arasında, yazarları arasında Türk ve İslâm dünyasının önemli isimlerinin de bulunduğu, dinî-fıkıfî muhtevalı haftalık Selâmet Mecmuası'nı çıkarmıştır. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti'den Konya milletvekili seçilerek, Meclis'e girmiştir. Doğrul, döneminin Türk aydınları arasında, İslam dininin taassuba düşmeden incelemiş ve bu incelemeleri sonucunda pek çok çeşitli eserler vermiştir. Başta Türkiye olmak üzere dünyadaki bütün Müslümanların çeşitli siyasî ve sosyal problemleriyle yakından ilgilenmiştir. Mustafa İsmet Uzun, "Ömer Rıza Doğrul", DİA., Cilt 9, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, 489-492.

⁵⁰ Mahmut Cevdet, "Akseki'nin Ramazan Hitabesi", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 1, 16 Ağustos 1947, 13.

⁵¹ Mahmut Cevdet, "Ahmet Hamdi Akseki'li Mutezileden midir?", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 2, 27 Ağustos 1947, 29.

⁵² Mahmut Cevdet, "İslam Dininde Fırkalar", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 2, 27 Ağustos 1947, 30.

⁵³ Memduh Siret, "Ömer Rıza Doğrul'a Üç Soru Soruyoruz", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 1, 16 Ağustos 1947, 16.

⁵⁴ Memduh Siret, "Ömer Rıza'nın Telkine Çalıştığı Akide", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 2, 27 Ağustos 1947, 29.

⁵⁵ Memduh Siret, "Masonların Yazdıkları", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 5, 17 Eylül 1947, 77,80.

⁵⁶ Asım Öz "Hassas Bir Muhalefet Politikası Geçiş Sürecinde Dindar-Milliyetçi Dergiler", *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*, Editör: Lütfi Sunar, Cilt II, Limit Ofset, 2018, 73-74.

düşünürüdür. O, Buhara, İstanbul, Mısır, Hicaz, Hindistan ve Şam gibi İslâm dünyasının önemli ilim merkezlerinde İslami ilimleri tahsil etmiştir. Cârullah, Müslümanların en önemli meselesinin toplumsal, ekonomik ve siyasî problemler olduğunu ifade ederek, bunları halletmeleri gerektiğini, bunun da ilk yolunun medreseleri ıslah etmekten geçtiğini belirtmiştir. Cârullah'ın da içinde bulunduğu ceditçiler hareketi yenilikçi bir akımdır. Medreselerde eski usul eğitim-öğretim metoduna karşı çıkmışlar ve buralarda seküler bilimlerle ilgili kitapların okutulması, bu eğitim kurumlarının batılılaşması gerektiğini savunmuşlardır.⁵⁷ Cârullah, hastalığı sebebiyle, 1947 tarihinde Hindistan'dan Kahire'ye oradan ise İstanbul'a geçerek tedavi görmüştür. Fakat İstanbul'un havası kendisine iyi gelmemiş ve tekrar Kahire'ye dönmüştür.⁵⁸ Dergide Musa Cârullah'ın Türkiye'ye gelmesinden bahsedilerek, onun buradaki bazı tavırları eleştirilmiştir. Dergi Musa Cârullah'ı eleştirirken, diğerlerine nazaran daha dikkatli bir üslup kullanmıştır. Eleştirmeye başlamadan önce, Türkiye'ye hoş geldiniz denilerek, onun gazetecilere verdiği demeç değerlendirilmiştir. O, bu demeçte dinde bu güne kadar alışa gelinen usul ve kaideleri değiştirmekle itham edilerek, Cemaleddin Efgâni'yle birlikte anılmış, *ona pek benzeyen hareketli bir hürriyet havası* olduğu söylenmiştir.⁵⁹ Görüldüğü gibi dergi, dinde modern usullerinin kullanılmasına karşıdır. Hareketli bir hürriyet havası benzetmesi yapması da bunu doğrulamaktadır.

Doğan Güneş'te, döneminde yayımlanan gazete ve dergilerde ele alınan dini, kültürel ve sosyal konulara da değinilmiş ve bu durum dergi de bazı bölümler altında eleştirilmiştir. Mesela kör bir şekilde Batılılaşmayı savunan Kazım Nami'nin, Millet Mecmuası'nın 82. sayısında yayımlanan yazısı, hem masonluğu hem de fuhşu müdafaa ettiği için tenkit edilmiştir.⁶⁰

Dergide, felsefeye ve felsefik eserlere de yer verilmiştir. İnönü Döneminde, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in önderliğinde 19 Mayıs 1940'da Tercüme Bürosu kurulmuştur. Batı dillerinden yüzlerce eser bu tarihten itibaren çevrilmeye başlanmıştır. Fransızcadan 210, Almandan 90, İngilizceden 65 eser çevrilmiştir. Farklı batı dilleri dâhil edildiğinde 604 tane eser çevrilmiştir. Bununla birlikte Arapça ve Farsçadan da pek çok eser çevrilmiştir.⁶¹ Doğan Güneş Dergisi de bu çeviri seferberliğinden etkilenmiş olacak ki, her sayısında yazar Adil Ali Dağlıklı tarafından, Batı Felsefesi Çığırını bölümünde onlarca bilim ve ilimde öne çıkmış Batılı kişilere yer vermiştir. Bunlar arasında Thales, Heraklit, Pisagor da anlatılmış fakat ağırlıklı olarak Sokrates, Eflatun, Aristo, Anaksimandre Parmenides, Ampedokl vb. gibi felsefeci kişilere yer verilmiştir. Tabii olarak bu bölümde Batılı felsefeciler ve eserleri tanıtılmıştır. Dergi, felsefeye ayrı bir önem vermesinden dolayı bu yönüyle döneminde diğer İslamcı yayınlardan ayrıldığını söylemek mümkündür.

Dergide, modernleşme çabalarına karşı direnç gösterilen bazı örnekler görülmüştür. Dini hayatını kolaylaştıran yeniliklere pek açık değildir. O dönem henüz camilerde kullanılmayan hoparlör sistemine dair yazı kaleme alınmıştır. İstanbul'da bir radyo ve hoparlör acentesinin sırf maddi bir ticaret gayesiyle, İstanbul'da bir selatin camisine, bedava radyo ve hoparlör sistemi kurmak istemesi eleştirilmiştir. Daha önceki sayısında buna *makinalaşmış ibadet* adı verilmiştir. Eğer izin verilirse, diğer bütün cami ve mescitlerin de aynı sistemi kurdurmak isteyeceği belirtilerek, din ibadetinin gösterişli makinalarla yapılmasının manevi değerini sıfıra indireceği söylenmiştir. Maymun gibi her gördüğümüz taklit etmeye çalışmayalım diyerek de bu sistemi isteyenlere uyarıda bulunulmuştur.⁶²

3. Atatürk'e, Cumhuriyete, CHP'ye ve İnkılaplara Bakış

Derginin bütün sayıları incelendiğinde Mustafa Kemal Atatürk'ten çok az bahsedilmiştir. Bu anlatımlarda ise mukaddesatçı tarih anlatımının emareleri görülmektedir. Fakat Atatürk'ün şahsı eleştirilirken temkinli bir muhalif dil kullanılmıştır. Önce Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da İstiklal Harbi'ni başlattığına değinilmiş, 25 yıllık süreç içerisinde de bütün İslam ülkelerinde batılılaşmanın hız kazandığı öne sürülmüştür. Bu batılılaşmada Türkiye'nin de olduğu söylenmiş; halifenin hudut dışına çıkarılması ve laiklikle ilgili kanunun kabul edilmesi örnekleri verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye için pek çok sahada iyilikler yaptığı söylenmesine rağmen kendisi için mevki temin ettiği yazılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı inkılapların

⁵⁷ Mustafa Şentürk, "Musa Cârullah'ın Eğitim Üzerine Düşünceleri: "Tarihü'l-Kur'ân Ve'l-Mesâhif" Adlı Eseri Bağlamında", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 48, 2012, 257-258.

⁵⁸ Ahmet Kanlıdere, "Musa Cârullah", *DİA*, Cilt 31, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2020, 214-215.

⁵⁹ Mahmut Cevdet, "Hoş Geldiniz", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 5, 17 Eylül 1947, 72.

⁶⁰ Mahmut Cevdet, "Yanlış Düşünceler", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 9, Şubat 1948, 131.

⁶¹ Gürsel Aytac, "Türkiye'de Edebi Çeviri Etkinliği", Ed. Öner Yağcı, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, 347-349.

⁶² İbrahim Sezer, "Din Propagandası", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 6, 1 Ekim 1947, 86.

Müslümanların dini hislerini incittiğinin altı çizilmiştir. Devletin bazı yüksek şahsiyetlerinin, Müslümanların manevi kıymetlerine karşı az hürmet eden, patavatsızlıklarda bulunulduğundan yakınılmıştır. Bu durumun Müslüman ülkelerin Türkiye'ye karşı olan sevgisini azalttığından ve Türkiye'nin manevi nüfuzuna zarar verdiği vurgulanmıştır.⁶³

Dergide, Atatürk'ün şahsına karşı temkinli bir muhalif dil kullanılırken, bu üslubun İnönü'nü karşısında terkedildiği görülür. İkinci Abdülhamid'in Şerrü'l Halefine⁶⁴ başlıklı bir şiir kaleme alınarak, İnönü'nün ağır bir şekilde eleştirilir:

Sana ey gözleri kör, kendi sağır çingene taç
Hep açız, söylüyorum hancısı aç, yolcusu aç
Ne? Silinmiş mi fazilet, yüreğinden duygu
Batı ahlakına baştanbaşa uymuş mu Doğu
Aç kalınmışsa ne var? Ülke sürünmüşse ne gam?
Yine sen keyfine bak, zevkine, aldırma Paşam
Bilirim sence masal Tanrı, ibadette günah
Ölmeden bulmayacaksın, göreceksin iflah
Türk'e kurmuşsa sefalet yolu üstünde pusu
Ona yetmez mi -bulunmazsa bir ekmek- iki su
Devletin malı denizdir yemeyenler ne olur
Olamaz gözdelerinden bu muhakkak duyulur

...

Okların saçma, bütün gözdelerin oklara yay
Köleyiz hep sana milletçe, hemen ülke saray
Bu ölüm okları saplandı derinden derine
Milletin kalbine saplandı, gören gözlerine
Rüzgarın perdesi yurdumda uzun bir feryat
Kaplamaş ufkumu baştan başa bir kanlı kanat
Dedemin türbesi çiğnendi; ne korkunç eyvah!
Çiğneyen nefesine tapmış da sayılmıştı ilah.

...

Sanki geçmişte ne var? Her ne ki geçmişi bırak
Hepsi boş ülkülerin, dehre uyup zevkine bak
Yeni mabuda, yalan perdeli kıymetlere tap
Dayanan sırtına destek görünen yerlere tap....

Şiire bakıldığında daha başlığından itibaren Doğan Güneş'in de diğer İslamcılarda olduğu gibi anti CHP algısının, İnönü özelinde, hiddetli bir şekilde olumsuz olarak beyitlere dökülmüş halidir. Yazar artık İnönü eleştirisi yapmamış, onu tahkir ve tezyif ederek, sınırları hayli zorlamıştır. Daha önce örtük olarak eleştirilen İnönü'nün, artık bu şiirle tedrici bir biçimde yerildiği görülmektedir.

Doğan Güneş Dergisi'nde, politik bir dille kaleme alınan, İki Devir Arasında Mukayese adlı yazıda II. Abdülhamit devriyle CHP dönemi kıyaslamaya çalışılmış ve bir örnek üzerinden bu durum net bir şekilde verilmiştir:

"Çok şiddetli bir kış olmuştu. Karlar insan boyunu aşmış, sokak kapıları ardına, kardan, buzdan setler meydana gelmişti. O zaman kömürcüler fırsat bu fırsat diye kömürün kara okkasını 10 paradan 20 paraya çıkarmışlardı. Bu haber yıldırım hızıyla suretiyle saraya aksederek, II. Abdülhamit'i heyecana düşürmüştü. Rahmetli hünkar, derhal harekete geçerek sağa sola emirler yağdırmaya başlamıştı. Bir iki saat geçmeden bütün kömürcü dükkanı ve mağazalara el konulmuş, mühürlenmiş bulunuyordu. Ertesi gün sabahtan itibaren bütün kömürcü dükkânlarından hükümet eli ile her eve ikişer çuval kömür ve bir koyun budu ihsanı şahne dağıtılmıştı. Bu fıkrayı dinlerken, ister istemez İkinci Dünya Harbi'nin birinci yılında, odunların İstanbul'da,

⁶³ "İslamiyet'in Çehreleri", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 3, 3 Eylül 1947, 43.

⁶⁴ Memduh Siret, "İkinci Abdülhamid'in Şerrü'l Halefine", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 8, Aralık 1947, 128.

ansızın 3 liradan 6 liraya çıktığını ve belediyenin bu fiyat yükselmesini nasıl hararetli bir lisanla müdafaa ettiğini, fakir fukaranın sızılıtlarına nasıl kulak tıkadığını hatırlamaya koyuldular. Kim bilir belki de yavruları o gün tarih dersinde CHP Cumhuriyetinin iyilikleri ve İstibdat devrini kötülükleri hakkında üstelik bir sürü masal dinlemişlerdi.”⁶⁵

Burada da CHP karşıtı tavır sergilemiştir. Daha ilginç olanı ise derginin, istibdat devrinden *mesut günler* olarak bahsetmesidir. Geçmişe özlem duyulmuş, hikayeye bu özlem meşrulaştırılmış ve meşrulaştırılan döneme mesut günler denilerek, nostaljik çıkarım yapılmıştır.

Derginin bütün sayıları göz önünde tutulduğunda Tek Parti Dönemi'ne ağır eleştiriler getirilmesine rağmen, bu eleştirilerde ağırlıklı olarak İnönü dönemine atıf yapılmıştır. Burada şu akla gelmektedir: Atatürk'ün direkt olarak eleştirmekten çekinilmesidir. Bundan dolayı tezyif ve tahkirler daha çok kendi dönemlerindeki İnönü CHP'sine olmuştur.

Dergide, CHP düşmanlığı, ağırlıklı olarak CHP ilkeleri üzerinden verilmiştir. “Siyasi bir intihar” başlıklı yazıda CHP ağır bir şekilde eleştirilmiştir. CHP'nin tereddi ettiği ve bütün tereddi eden cihazlar gibi bütününün hayatını kurtarmak için ortadan çekilip silinmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁶ Derginin bu söylemi dönemine göre oldukça radikaldir. Derginin, çok partili yaşama geçildikten sonra yaşanan yumuşak ortamı radikal ve cesur söylemlerle abartılı ifadeler kullandığı söylenebilir. Benzer söylemlere dönemin diğer İslamcı yayınlarında rastlanmaması ve Doğan Güneş'in CHP ile polemige girmeye çalışması şaşırtıcıdır.

Dergide, CHP'nin altı ilkedden hiçbirine uygun olmadığı örneklerle açıklanmıştır. Cumhuriyetçilik ilkesi için, demokrasi vazifesini bugüne kadar başaramamış ve fert veya zümre istibdadı yerine amme hâkimiyetini ikame edememiştir denilmiştir. Hala bir zümre altında ıstırap çekiyoruz diye CHP kastedilerek, adı var ama kendi olmayan ilkenin uygulanmadığından şikâyet edilmiştir. CHP'nin halkçı da olmadığı; milletvekillerinin nahiye ve köylere kadar gidip, halkın derdini dinlemekten ve ihtiyaçlarını incelemekten istinkâf edip tenezzül etmedikleri örneği üzerinden anlatılmıştır. Devlet adına girilen her iktisadi işin sonucunda hazineden çok büyük israfa yol açtığı belirtilerek; yerli mallar hikâyesiyle pek çok CHP gözdesinin milleti değil de kendi cebini düşündüğü örneği verilerek, CHP'nin devletçi de olmadığı anlatılmıştır. Türk milliyetçiliğinin iki umdesi olduğu biri lisan ötekinin ise tarih olduğu belirtilmiştir. Türk lisanının karıştırılarak, uydurmaların katıldığı ve artık öz Türk çocuklarının bile Türkçeyi anlamadığı söylenmiştir. Tarihe gelince de maziye hakaret edilerek büyük kahramanlara sövüldüğü belirtilmiştir. 25 yılda tarih ders kitaplarının renkten renge girdiği ve Türk düşmanlarının bile tarihe bu kadar hakaret etmediği vurgulanmıştır. Buna dayanarak CHP'nin milliyetçi de olmadığı ifade edilmiştir. CHP'nin laiklik nazariyesinin ya körü körüne ya da su-i niyetle göstererek taklit ettiği ve mabetlerimizde Allah-u Ekber denmesini yasaklayarak Türkçe olan Tanrı ismini laik olduğu için uygulamaya koyduğu belirtilmiştir. Yüz senedir beri yapılan inkılapların gayesi keyfi idareden ve cehaletten kurtarmaktır. Fakat 25 senedir, eski istibdat idaresinden biraz daha şiddetli bir idarenin olduğu söylenmiştir. CHP'nin inkılaplarla alay etti denilerek CHP'nin inkılapçı da olmadığı dile getirilmiştir. ⁶⁷ Derginin 25 yılı ısrarla vurgulaması, Tek Parti Dönemi'nde yaşanan gelişmelere dönük olaylara atıf yapmak içindir. Böylece Doğan Güneş'in de diğer İslamcı dergiler gibi CHP eleştirisi üzerinden örtük olarak Cumhuriyet eleştirilmiş ve alternatif bir tarih kurgusu oluşturmaya çalışmıştır. Dergi CHP düşmanlığından dolayı yukarıda II. Abdülhamit devrindeki istibdat dönemini, mesut günler olarak ifade etmiş ve CHP yönetiminden daha iyi olduğuna gönderme yapmasına rağmen; burada ise istibdat idaresinin kötü olduğunu kabul etmiş ve CHP'nin istibdat idaresinden daha sert olduğu vurgulanmıştır. Dergi yazdıklarıyla tenakuza düşmüştür.

“Alçak” başlığıyla kaleme alınan yazıda anti CHP düşmanlığının farklı meseleler altında devam ettirildiği görülmektedir. Yazıya daha başlar başlamaz CHP ve Bolşeviklerin vatan ve milleti sattığına dair alametler sıralanır. Bir avuç mülteci Müslüman ve Türk kardeşlerimizin⁶⁸ (Başbakan Şükrü) Saraçoğlu tarafından Moskof'a teslim edildiği ve İnönü'nün de bunu tasdik ettiği belirtilerek, böyle bir şeyin nasıl kabul edildiğinden yakınılmıştır. Ayrıca yazıda Köy Enstitüleri'ne dair bazı iddialarda bulunulmuştur. Köy Enstitüler, Bolşevik

⁶⁵ “İki Devir Arasında Mukayese”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 154.

⁶⁶ “Siyasi Bir İntihar”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 8, Aralık 1947, 127.

⁶⁷ “Siyasi Bir İntihar”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 8, Aralık 1947, 116.

⁶⁸ Yazıda açık bir şekilde belirtilmemiş ama burada tarihte Boraltan Köprüsü Katliamı ya da Boraltan Faciası diye bilinen ve Türkiye'ye sığınan 195 Azerbaycan kökenli kişilerin Sovyet askerlerine teslim edilerek, anında kurşuna dizilmesi olayına atıf yapıldığını söylemek mümkündür. Detaylı bilgi için Bkz. İsmail Köse, “Boraltan Faciası: Türk Kökenli Sovyet Vatandaşı Mültecilerin Sovyetler Birliği'ne İadesi (1945)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 32, Sayı 93, 2016, 149-186.

ocağına benzetilmiş ve burada aile, millet, tarih, ahlak ve mukaddes düşmanlığı aşılandığı söylenmiştir. Daha da ileriye gidilerek buraların, Bolşeviklerin Türkiye’de ileri karakolları olduğunun altı çizilmiştir. Köy Enstitüleri’nin MEB. Bakanı Hasan Ali Yücel zamanında açıldığından dolayı⁶⁹, o suçlanmış ve ihanet etmekle itham edilmiştir. Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in Bolşeviklerin kulu ve kölesi mevkiinde olduğunun altı çizilmiştir. Bütün bunların arkasında ise CHP’nin *mülevves yüzünün* olduğu söylenmiştir.⁷⁰

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri üzerinden hedef alınmıştır. O, Türkiye’nin geleceğini, tarihini, milli bünyemizi ve milli kıymetleri bilmemekle itham edilmiştir. Böyle birinin bu görevde bulunmasından duyulan üzüntü dile getirilmiştir. O, sefih ve cahil biri olarak da nitelendirilmiştir. 35 bin öğretmen ve milyonlarca talebenin nefret ettiği ve Türk milletinin de lanet ettiği Hasan Ali Yücel’den hesap sorulması istenilmiştir. Bu adamın elini kolunu sallayarak daha fazla aramızda gezmesine daha ne kadar dayanacağız denilerek, onun şahsı üzerinden polemige devam edilmiştir.⁷¹ Bu eleştirilere bakılarak Köy Enstitüleri’nin, dönemin dindar kesimi üzerinde derin izler bıraktığını söylemek mümkündür.

4. Derginin Din Eğitime Bakışı

Cumhuriyet Halk Partisi’nin 7. Olağan Kurultayı, 17 Kasım 1947 tarihinde Ankara Halkevi salonunda toplanmıştır.⁷² Kurultayda konuşulup tartışılan en önemli meselelerden birisi din eğitimiyle ilgili olmuştur. İmam hatip okullarıyla bir ilahiyat fakültesinin açılması konusu da gündeme alınmıştır.⁷³ Nihayetinde, ilgili komisyon; *“İmam-Hatip Okullarından başka, bir de yüksek din bilginleri ve mütefekkirleri yetiştirmek üzere üniversitede bir İslam İlahiyat Fakültesi kurulması lüzumlu görülmüş ve kabul edilmiştir”* diyerek, bir tavsiye sunmuştur.⁷⁴ Dergi, bu meseleyi gündeme getirerek, TBMM’de kabul edilen bir kanunla, bir İlahiyat Fakültesi’yle Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı imam-hatip mektebinin kurulmasının kabul edildiğini yazmıştır. Dergide, her ne kadar bu kanun kabul edilse de gerçekleşmeyeceğini belirten söylemler vardır. Bu durum, tatbikata geçildiği zaman gösterilecek iyi niyete bağlıdır, yaşayan görür denilerek ifade edilmiştir.⁷⁵

CHP Milletvekili İbrahim Arvas, Meclis’e, 1948 tarihinin Ocak ayında, CHP’li 20 milletvekili adına; bir İlahiyat Fakültesi’yle İmam-hatip okullarının yeniden açılması hakkında kanun tasarısı vermiştir.⁷⁶ Arvas, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu’na, niçin vermiş olduğu yasa teklifinin meclis gündemine alınmadığına dair sözlü bir soru önergesi vermiştir. Banguoğlu ise bu soru önergesini şu sözlerle cevaplamıştır:

“Efendim Van Milletvekili arkadaşımız İbrahim Arvas’ın ileri sürdükleri Türk- İslam İlahiyat Fakültesi açılması hakkındaki kanunu tasarısı skolastik bir zihniyetin ifadesidir. İmam- Hatip Okulları ile din dersi okutulması konusundaki kanun teklifleri de aynı konuda Ortaçağ zihniyetinin gereğidir. Biz modern ve çağdaş bir devlet kurduk artık bu gibi zihniyetlerin bizde yeri olmamalıdır. Dolayısıyla kendilerine şunu ifade etmek isterim ki biz bu okulları açamayız. İslam enstitülerini fakültelerini açamayız... İmam-Hatip Okullarını da açamayız. Okullarda din dersleri okutamayız. Bu böyle biline.”⁷⁷

Banguoğlu’nun hem bu cümlelerinden hem de başka bir konuda sarf ettiği sözlerinden dolayı, Doğan Güneş Dergisi’nin Tenkit ve Tahlil bölümünce şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir.⁷⁸

“Banguoğlu”na diye başlık konulan bu eleştiri yazısına, sizin ve partinizin zerre kadar namusunuz, bir damla şerefimiz ve izzeti nefsiniz varsa, şu yazdıklarımıza cevap veriniz diyerek başlanmıştır. CHP döneminin, 1000 yıllık Müslüman Türk tarihinin en karanlık günleri olarak anılacağı belirtilerek, sizin gibi hatiplerin 25 senedir

⁶⁹ Meclisten, Köy Enstitüleri’nin kurulmasına dair kanun 17 Nisan 1940 tarihinde geçmiştir. *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, 17 Nisan 1940, 70-99. O dönem Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel olduğu için, dergide hedef alınmıştır.

⁷⁰ “Alçak”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 146.

⁷¹ Mahmud Cevdet, “Türk Milletinin Değeri”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 151

⁷² “Kurultay İnönü’nün Nutku ile Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Kasım 1947, 1; “CHP Kurultayı İnönü’nün Nutku ile Açıldı”, *Son Posta Gazetesi*, 18 Kasım 1947, 1.

⁷³ Hakan Uzun, “İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1947 Olağan Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25, Güz 2012, 127,130.

⁷⁴ İbrahim Arvas, *Tarihi Hakikatler*, Ankara: Resimli Posta Matbaası, 1964, 62-64.

⁷⁵ “Bizde Din Öğretimi”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 153.

⁷⁶ Jaschke Gotthard, *Yeni Türkiye’de İslamlik*, Çev. Hayrullah Örs, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972, 76.

⁷⁷ Zeynep Nevzatoglu, *Basında Din Eğitimi-Öğretimi Laiklik Tartışmaları (1945-1960)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, 53.

⁷⁸ İbrahim Sezer, “Banguoğlu’na”, *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 157-159.

böyle ötüp durduğunu görmekteyiz denilmiştir. Banguoğlu'na; bir komisyon teşkil edilmiş, raportörlüğüne de siz getirilmişsiniz, bu kadar açık hakikatleri Türk milletinin karşısında inkar etmeye utanmıyor musunuz? Türkiye'de inkılaplar gerçekleştirilmeden önce Ortaçağ taassubu vardı diyorsunuz. 25 senedir, tarihimize, kahramanlarımıza, dilimize yaptığınız hakaretler yetmez gibi şimdi de Türk ve İslam tarihine yapılan hizmetleri inkar ediyorsunuz diyerek sorular sorulmuştur. Hatta 1923-1948 arasında geçen 25 yıllık dönem çok sık dile getirilmiş ve bu dönem milli musibet devri olarak adlandırılmıştır.⁷⁹ Aynı söylemlerin sadece Doğan Güneş'te değil dönemin diğer İslamcı dergilerinde de yer bulduğunu söylemek mümkündür. Yayımlanma tarihleri aynı ay olan Selamet Dergisi'nde de Banguoğlu'nun bu tavrına dair yapılan eleştiriler, ilgili sayılarda detaylı biçimde ele alınmıştır.⁸⁰

Doğan Güneş'in sayıları incelendiğinde, özellikle okullarda verilmesi gereken din eğitimi meselesiyle çok ilgilenmediği görülmüştür. Dergi, toplumu din nokta-i nazarından eğitmeyi kendisine misyon edindiği için bu mesele üzerinde çok eğilmediği söylenebilir.

5. Derginin Müslüman Ülkelere Bakışı

Türkiye'de II. Dünya Savaşı'ndan sonra İslam ülkeleriyle ilgili yazıların ve çalışmaların sayısında hayli artış görülür. İslamcı-milliyetçi dergiler, İslam âlemi analizleri yaparak, Müslümanların bir ve beraber olması fikrini birlikteliği fikrinin tekrar ön plana taşımışlardır. Bu dergiler, Türkiye ve diğer İslam ülkelerinin birbirleriyle sıkı işbirliği yapmalarının yararlarına işaret etmiştir. Hem milli hem de İslami unsurların aynı potada eritilerek sömürgecilere ve komünistlere karşı bir mukavemet oluşturulacağına vurgu yapmıştır.⁸¹

Doğan Güneş Dergisi, daha ilk sayıdan itibaren sadece Türkiye'de değil dünyanın diğer yerlerinde yaşayan Müslümanlarla alakadar olmuştur. Her sayıda Haftanın Siyasi Hadise ve Hareketleri başlığı altında, genellikle yazar Muharrem Feyzi Togay tarafından, İslam coğrafyasındaki güncel gelişmeler ve meseleler hakkındaki haberlere yer verilmiştir. Dergi, Türkiye'yi, yeryüzündeki bütün Müslümanların, başı sıkışınca, koşup sığındığı, *hürriyet kabesine* benzetmiştir.⁸² Diğer üzerinde durulan bir konu ise Balkanlar olmuştur. Rusya'nın Balkanları slavlaştırmaya yönelik politikalar izlediğine dikkat çekilmeye çalışılan bir yazıda Yunan Makedonya'sı ile Yugoslavya'yı slavlaştırarak, Ege denizine inmeye ve Batı Anadolu'yu tehdit altına almak istenildiği belirtilmiştir. ABD, Rusya'nın bu planını görmüş ve BM'ye daima Balkanlarda kalacak bir heyet oluşturulmasını istemiştir. Rusya, bu kararı veto etmiştir.⁸³ Yunanistan'ın Batı Trakya'da Müslüman Türklere hala eziyet ederek tamamen imha etmesine yönelik hareketlerde bulunduğu belirtilmiştir. TBMM'ye bir çağrı yaparak, Yunanistan'ın Lozan Muahedesi 'ne aykırı hareket ettiklerine dair protesto etmesi istenilmiştir.⁸⁴

Bunun dışında şu başlıklarla Müslüman dünyasına ait bilgiler verilmiştir: Irak'ta Dini Eğitim⁸⁵, Irak Halkını Tanıyalım⁸⁶, Bugünkü Endonezya Ne Haldedir...⁸⁷ Bazı sayılarda da dünyada yaşayan Müslümanlara ait bilgiler Haftanın Siyasi Hadise ve Hareketleri bölüm başlığı altında değil İslam Âleminde Akisler bölümünde verilmiştir. 7. sayısı buna örnektir. Bu başlık altında, derginin tüm sayıları içinde Müslüman ülkelere dair en detaylı malumat verilmiştir. Âliye'de Arap Devletleri Murahhasları, Lübnan, Suriye, Merakiş (Merakeş), Batı Trablus, Pakistan hakkında bilgiler verilmiştir.⁸⁸ Derginin, İslam ülkeleri hakkında haberlere yer vermesi yönüyle, diğer İslamcı dergilerle de ortak noktasının bulunduğu söylenebilir.

Doğan Güneş Dergisi, 1947-1948 tarihleri arasında yayımlanmıştır. 1947'de ise Hindistan ve Pakistan bağımsızlıklarını kazanmıştır. Fakat o tarihten itibaren iki ülke arasında Keşmir'in kime ait olduğu meselesine dair silahlı mücadele başlamıştır. Dergide bu meseleye ehemmiyet verilmiş ve Keşmir özelinde Pakistan haklı bulunmuştur. Pakistan'ın haklı görülmesinde tabi olarak Müslüman olmasının etkisi olduğu söylenebilir.

⁷⁹ İbrahim Sezer, "Banguoğlu'na", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 10, Mart 1948, 157-158.

⁸⁰ Sadık Albayrak, *Şeriat'ten Laikliğe Türkiye'de İslamcılık Batıcılık Mücadelesi*, İstanbul: Sebil Yayınları, 1997, 268-270.

⁸¹ Şaban Sitembölükbaşı, *Türkiye'de İslâm'ın Yeniden İnkişafı (1950-1960)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İSAM Yayınları, 1995, 186.

⁸² "Türkiye, Yekpare Türklük Ailesinin Malıdır", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 6, 1 Ekim 1947, 82.

⁸³ Muharrem Fevzi Togay, "Balkanları Slavlaştırmak Teşebbüsü", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 1, 16 Ağustos 1947, 4.

⁸⁴ "Yürekler Acısı", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 2, 27 Ağustos 1947, 4,13.

⁸⁵ "Irak'ta Dini Eğitim", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 4, 10 Eylül 1947, 52.

⁸⁶ Mahmut Cevdet, "Irak Halkını Tanıyalım", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 4, 10 Eylül Ağustos 1947, 60,63-64.

⁸⁷ "Bugünkü Endonezya Ne Haldedir", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 5, 17 Eylül 1947, 67.

⁸⁸ "İslam Âleminde Akisler", *Doğan Güneş Dergisi*, Sayı 7, 1947, 100,108,112.

Sonuç

Doğan Güneş, bir İslamcı dergidir. Dergi, ağırlıklı olarak geleneksel bir tutum sergilemiştir. Hemen hemen her sayısında Mustafa Sabri Efendi'nin eserlerinden tercüme yapılmış, İslam alimi Musa Cârullah'ın Türkiye'de gazetecilere verdiği demecin eleştirilmesi ve camilerde hoparlör uygulamasına karşı çıkılması vb. gibi durumlar geleneksel olduğuna örnektir. Doğan Güneş, üzerinde belirtildiği gibi dini, siyasi, ahlaki, ilmi ve edebi bir dergi olduğu görülmüştür. Bütün Müslümanlara hitap etmeyi ilk sayısından itibaren amaçladığını söylemesine rağmen bunun böyle olmadığı görülür. Fakat dergi her sayısında belirttikleri kurallara uymuş ve Haftanın Siyasi Hadise ve Hareketleri başlığı altında bütün dünyada yaşayan Müslümanlara dair haberler yapmıştır. Hatta Türkiye, yeryüzündeki bütün Müslümanların, başı sıkışınca, koşup sığındığı, "hürriyet kabesi"ne benzetilerek, İslam dünyasının başı konumunda görülmüştür.

Derginin içinde her sayıda farklı bölümlere yer verilse de; Haftanın İlhamı, Heyecan Dalgaları, Batı Felsefesi Çıgırları, İslamiyet'in Çehreleri, Gaybın Anahtarları, Tenkit ve Tahlil gibi bölümler derginin her sayısında yer alan sabit bölümler olmuştur. Batı Felsefesi Çıgırları başlığı altında önemli filozoflardan ve eserlerinden bahsedilmesi, dönemine göre oldukça önemli bir gelişmedir. Derginin toplumsal konulara duyarlı olduğu görülür. Özellikle Türk toplumunda baş gösteren komünizme tehdidine karşı ağır eleştiriler yapılarak, halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Komünizm, düşman olarak görülmüş, halkın bu düşmana karşı hep birlikte mücadele etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Fakat dergide görülen önemli bir eksiklik de kadına yönelik hiçbir yazının olmamasıdır.

İslamcılık, her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde kurucu rolü oynamamışsa da 1945'ten sonra yaygınlaşan İslami dergiler, görünür alanda olmayan İslamcılığı tekrar görünür hale getirmişlerdir. Hatta örtük olarak iktidarı eleştirmişler ama temkini de elden bırakmamışlardır. Bu tutum Doğan Güneş'te de görülür. Dergide CHP eleştirisi yapılmış fakat direk CHP'nin kendisi değil 6 okun yanlış manada kullanıldığına dair söylem geliştirilmiştir. Bunun dışında laiklik söyleminin ne anlama geldiğine ve Türkiye'de nasıl anlaşıldığına dair kafa yorulmuştur.

Derginin siyasetçileri eleştirmesi ve radikal söylemler geliştirmesinde, 1947 Kurultay'ı sonrasında dini alanda yaşanan hoşgörünün büyük etkisi vardır. Derginin, bazı anlatımlarında mukaddesatçı tarih anlatımının emareleri görülmektedir. Cumhuriyete ve inkılaplara karşı eleştirel bir dil kullanılmasına rağmen, mesafeli ve temkinli bir duruş sergilenmiştir. Toplumdan çekinildiği için Atatürk'ü aşırı eleştirmekten çekinildiği göze çarpmaktadır. Atatürk'ün şahsı eleştirilirken temkinli bir muhalif dil kullanılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da İstiklal Harbi'ni başlattığına değinilmiş; onun Türkiye için pek çok sahada iyilikler yaptığı söylenmesine rağmen kendisi için mevki temin ettiği yazılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı inkılapların Müslümanların dini hislerini incittiğinin altı çizilmiştir. Atatürk'e karşı gösterilen bu temkinli eleştiri, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye karşı gösterilmemiş, o aşırı şekilde tezyif ve tahkir edilmiştir.

Böyle bir dergide, İslamcı olarak bilinen ve toplum nezdinde saygı duyulan pek çok kişinin dolaylı veya direkt eleştirilmesi dikkat çekmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki, Selamet Dergisi başyazarı Ömer Rıza Doğrul ve İslam alimi Musa Cârullah bunlardan bazılarıdır. Dergide 1945 yılından sonra yaşanan din ve vicdan özgürlüğüne dair gelişmelerin verdiği rahatlık açık şekilde görülür. Bu nedenle dergi ne iktidarın etkisine girmeye çalışmış ne de iktidar baskısından korkmuştur. Dolaylı ve direkt olarak hem siyasetçiler hem de dini kişiler eleştirilmekten çekinilmemiştir. Hatta bunlar hakkında ileri giden sözler sarf edilerek sınırlar zorlanmıştır. Zira dergi her ne kadar sınırları zorlasa ve siyasete dâhil olsa da toplumda dini ve milli bilincin oluşmasında büyük gayret sarf ettiği söylenebilir.

Bütün bunlara rağmen derginin başyazarı Mahmud Cevdet Sezer, 30 yıl sonra bir anısında; Doğan Güneş'i, ülkenin dinen sancılı süreçler yaşadığı dönemde çıkardıklarını fakat 10 sayı sonra kapandığından bahsederek, halkın okumadığından yakınmıştır. Her ne olursa olsun, II. Dünya Savaşı'ndan sonra çıkan Doğan Güneş, 1950 sonrası İslamcı hafızanın temellerini meydana getiren yapı taşlarından biri olmuştur.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Resmi Yayınlar

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.

Telif Eserler

Ahmad, Feroz. *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. Çev. Sedat Cem Karadeli. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Albayrak, Sadık. *Şeriat'ten Laikliğe Türkiye'de İslamcılık Batıcılık Mücadelesi*. İstanbul: Sebil Yayınları, 1997.

Arvas, İbrahim. *Tarihi Hakikatler*. Ankara: Resimli Posta Matbaası, 1962.

Aytaç, Gürsel. "Türkiye'de Edebi Çeviri Etkinliği". Ed. Öner Yağcı. *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, 347-349.

Çetintaş, Ahmet. "II. Meşrutiyet Devri ve İslamcılık Bağlamında Volkan Gazetesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt 11, Sayı 56, 2018. 311-354.

Duman, Doğan. "Türkiye'de İslamcı Yayıncılık". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Cilt II, Sayı 4, 1994. 77-94.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar-3*. 6. Baskı. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009.

Erken Mehmet. "1923-1960 Yılları Arası Türkiye'de İslami Yayıncılık", *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*. Ed. Lütfi Sunar. Cilt 1. Limit Ofset, 2018. 29-50.

Gotthard, Jaschke. *Yeni Türkiye'de İslamlik*. çev. Hayrullah Örs. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972.

Göküş, Şeref. "II. Meşrutiyet Dönemi İslamcı Çizgideki Süreli Yayınlarda Aile ve Çocuk Eğitimi". *Artuklu Akademi*. Cilt 7, Sayı 4, 2020. 99-124.

Gülalp, Haldun. "Modernization Policies and Islamist Politics in Turkey", In *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*, Edited by Sibel Bozdoğan and Reşat Kasaba, Publications on the Near East, Seattle: University of Washington Press, 1997, 52-63.

Kara, İsmail. *İslamcıların Siyasi Görüşleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.

Kara, İsmail. *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*. Cilt I. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

Karaman, Hayreddin. *İki Din Mazlumu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.

Kılıç, Selami. *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet Türkiye'sine Türk İnkılâbının Fikir Temelleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1998.

Koloğlu, Orhan. *Türk Çağdaşlaşması 1919-1938 İslâm'a Etki İslâm'dan Tepki*. İstanbul: Boyut Kitapları, 1995.

Koroğlu, Ahmet. "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinde Okumak", *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler Toparlanma ve Çeşitlenme*. Ed. Vahdettin Işık, Ahmet Koroğlu ve Yusuf Enes Sezgin. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016. 5-40.

Köse, İsmail, "Boraltan Faciası: Türk Kökenli Sovyet Vatandaşı Mültecilerin Sovyetler Birliği'ne İadesi (1945)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Cilt 32. Sayı 93. 2016. 149-186.

Meşe, Ertuğrul. "1960 Öncesi Dergilerde Antikomünizm", *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*. Ed. Lütfi Sunar, Cilt II, Limit Ofset, 2018, 323-349.

Mozaffari, Mehdi. "What Is Islamism? History and Definition of a Concept". *Totalitarian Movements and Political Religions*. 8(1). Mart 2007, 17-33.

Nevzatoğlu, Zeynep. *Basında Din Eğitimi-Öğretimi Laiklik Tartışmaları (1945-1960)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2006.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Türkler, Türkiye ve İslam*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Öz, Asım, "Hassas Bir Muhalefet Politikası Geçiş Sürecinde Dindar-Milliyetçi Dergiler". *"İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*. Ed. Lütfi Sunar, Cilt II, Limit Ofset. 2018, 5-99.

Özdemir, Elif Gül. *Türkiye'de İslamcı Dergilerde İhvan-ı Müslimin Hareketinin Algılanış Biçimleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Çorum, 2022.

Safa, Peyami. *Türk İnkılabına Bakışlar*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020.

Sarıkoyuncu, Ali. "Şeyhülislâm Mustafa Sabri'nin Millî Mücadele ve Atatürk İnkıpları Karşıtı Tutum ve Davranışları". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Cilt 8. 1997. 788-812.

Sitembölükbaşı, Şaban. *Türkiye'de İslâm'ın Yeniden İnkışafı (1950-1960)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İSAM Yayınları, 1995.

Şentürk, Mustafa. "Mûsâ Cârullah'ın Eğitim Üzerine Düşünceleri: "Tarîhu'l-Kur'ân Ve'l-Mesâhıf" Adlı Eseri Bağlamında". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*. 48. 2012, 257-268.

Tunaya, Tarık Zafer. *İslamcılık Akımı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Uzun, Hakan, "İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. XII/25. Güz 2012, 101-139.

Yalçı, Abdurrahman. "Meşrutiyet Dönemi Aydınlarında İslamcılık Tartışmaları". *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*. 8/16. 2021, 513-535.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Doğan Güneş

Selamet

Serdengeçti

Son Posta

Ansiklopediler

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

İnternet Kaynakları

<https://katalog.idp.org.tr/dergiler/13/dogan-gunes> Erişim 19.05.2023

<https://katalog.idp.org.tr/dergiler/28/serdengecti> Erişim 18.08.2023